

Petrinja u Domovinskom ratu (1990. - 1995.)

Pejaković, Toni

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:744231>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Toni Pejaković

**PETRINJA U DOMOVINSKOM RATU
(1990.-1995.)**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA POVIJEST

TONI PEJAKOVIĆ

**PETRINJA U DOMOVINSKOM RATU
(1990.-1995.)**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Stjepan Čosić

Sumentor: Mijo Beljo, mag. educ. hist.

Zagreb, 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ PETRINJE I ZNAČAJKE STANOVNIŠTVA.....	6
3. PETRINJA U RAZDOBLJU DEMOKRATSKIH PROMJENA U SOCIJALISTIČKOJ FEDERATIVNOJ REPUBLICI JUGOSLAVIJI.....	8
3.1. Demokratski izbori u Hrvatskoj i proglašenje neovisnosti.....	8
3.2. Uvođenje demokracije i organizacija političkih stranaka.....	9
3.3. Akcije političkih stranaka prije izbora 1990. godine.....	9
3.4. Akcije političkih stranaka poslije izbora 1990. godine.....	11
4. POČETAK RATNIH DJELOVANJA NA PODRUČJU HRVATSKE.....	13
4.1. Povećanje napetosti nakon prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj – pobuna Srba...13	
4.2. Izbijanje „balvan revolucije“- početak oružane srpske pobune u Hrvatskoj.....	14
4.3. Izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj.....	16
5. PETRINJA U PRVIM MJESECIMA RATA.....	18
5.1. Petrinja kao Knin 27./28. rujna 1990. godine.....	18
5.2. Nastavak kompromitiranja hrvatske demokracije.....	20
5.3. Prvo narodno naoružanje u Petrinji.....	22
5.4. Povijesni prosinac 1990. godine.....	22
5.5. „Odlazak okorjelog apsolutiste“.....	23
5.6. Djelovanje JNA na tihoj okupaciji petrinjskog kraja, travanj 1991. godine.....	24
5.7. Osnivanje prvih obrambenih snaga Petrinje 29. travnja 1991. godine.....	25
6. RATNI DOGAĐAJI NA ŠIREM PODRUČJU PETRINJE.....	27
6.1. Otvorena okupacija u Dvoru na Uni.....	27
6.2. Krvavo glinsko jutro 26.lipnja 1991. godine.....	27
6.3. Tenkovski napad JNA na Kraljevčane i Dragotince 13.srpnja 1991. godine.....	28
6.4. Obrana Peckog – srpanj i kolovoz 1991. godine.....	30
6.5. Masakr u Bjelcima – 16. kolovoz 1991. godine.....	31
6.6. Posljednji dani kolovoza 1991. – provokacije JNA.....	32

7. OKUPACIJA I PAD PETRINJE.....	33
7.1. Odnos snaga uoči napada.....	33
7.2. Napad na Petrinju 2.rujna 1991. godine.....	34
7.3. Petrinja, 3.-15. rujna 1991. godine.....	36
7.4. Borbe za Petrinju 16.rujna 1991. godine.....	39
7.5. Treći napad JNA i pad Petrinje 21.rujna 1991. godine.....	41
8. STRADANJE I PROGON CIVILNOG STANOVNIŠTVA.....	43
8.1. Etničko čišćenje na području Hrvatske i Petrinje.....	43
8.2. Ispovijesti o stradanjima.....	44
8.3. Egzodus Hrvata Banovine i Pokuplja.....	45
8.4. Klubovi prognanih Petrinjaca.....	46
9. PETRINJA U RAZDOBLJU OKUPACIJE.....	47
9.1. Organiziranje snaga obrane Petrinje.....	47
9.2. Zbivanja na bojištu od listopada do prosinca 1991. godine.....	48
9.3. Vanecov plan, Sarajevski sporazum, prosvjedi prognanika i blokada UNPROFOR- a.....	50
10. OSLOBAĐANJE PETRINJE U OPERACIJI OLUJA.....	55
11. ZAKLJUČAK.....	58
12. BIBLIOGRAFIJA.....	59

1. UVOD

Tema ovog rada je „Petrinja u Domovinskom ratu (1990.-1995.)“, u kojem će se prikazati stradavanja koja je ovaj stari hrvatski grad prošao za vrijeme Domovinskog rata od 1990. do 1995. godine. Uvodni dio rada sadržavat će opis geografskog položaja grada, najvažnije značajke njegova stanovništva prije ratnih zbivanja te događanja u gradu za vrijeme demokratskih promjena u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

Središnji dio rada obuhvatit će kratak i jasan opis ratnih djelovanja na području Hrvatske – pristajanje srpske manjine na području Hrvatske uz politiku Slobodana Miloševića koja se zrcali i na stanje u Petrinji u prvim ratnim mjesecima. U glavnom središtu zanimanja bit će borbe za Petrinju koje su se odigrale kroz tri napada od 2. do 21. rujna 1991., te pad i okupacija Petrinje.

Također, opisat će se nastale posljedice nakon pada Petrinje, stradanja i progoni civilnog stanovništva, a s jednakim zanimanjem prikazat će se stanje grada u razdoblju okupacije.

Završni dio rada namijenjen je vojno-redarstvenoj operaciji „Oluja“ na petrinjskom bojištu koja je ishodila oslobađanje Petrinje od strane agresora. Posljednje rečenice obuhvatit će zaključak i završne misli autora rada.

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ PETRINJE I ZNAČAJKE STANOVNIŠTVA

Općina Petrinja pripada jugoistočnom prostoru Središnje Hrvatske koja predstavlja ključno područje zbog svog zemljopisnog položaja i značenja u gospodarskom životu Republike Hrvatske. Kao dio Banovine, zemljopisne cjeline Hrvatske, petrinjska općina zauzima njen sjeverni i središnji dio. Omeđena je susjednim općinama: s Glinom na zapadu, Dvorom na Uni na jugu, na jugoistoku s Hrvatskom Kostajnicom i Siskom na sjeveru.¹

Uoči Domovinskog rata na površini od 390 kilometara kvadratnih u 57 naseljenih mjesta živjelo je 1991. 35.622 stanovnika. Stanovnici petrinjskog područja bavili su se poljoprivredom, a dijelom su bili zaposleni u Mesnoj industriji „Gavrilović“ koja je predstavljala okosnicu razvoja općine Petrinje i značajan gospodarski faktor Hrvatske. Sam grad Petrinja stacioniran je na sjevernom dijelu općine, na ušću rijeke Petrinjčice u Kupu, 12 kilometara udaljenog od Siska, ujedno i glavnog regionalnog središta. Prema popisu stanovništva iz 1991. u Petrinji je živjelo 18.769 stanovnika od čega 44,2 posto Hrvata i 44,9 posto Srba.²

Petrinja, gospodarsko, vojno, političko i kulturno središte Banovine, predstavljala je područje koje su svojatali velikosrpski političari na čelu s Borislavom Mikelićem, dugogodišnjim gospodarskim, političkim čelnikom Petrinje. Tako je on u duhu poslijeratne politike osvajačkog političkog projekta „Memoranduma SANU“, nastojao izmijeniti etničku strukturu stanovništva Petrinje.³

Naime, nakon Drugog svjetskog rata u Petrinji je došlo do razvoja prehrambene industrije i drugih djelatnosti. Posebno se isticao „Gavrilović“ koji pod takvim imenom posluje od 1947., a ranije 1821. tvrtka je poslovala kao obiteljsko poduzeće „Prva hrvatska tvornica salame, sušena mesa i masti“ s oko pedeset zaposlenih radnika.⁴ U takvim okolnostima razvoja industrije došlo je do potrebe nove radne snage koja je dolazila iz ruralnih područja Banije i Pounja.⁵ Borislav Mikelić je pored ostalih dužnosti obnašao i dužnost direktora Mesne industrije „Gavrilović“. U tom razdoblju Mesna industrija „Gavrilović“ započela je s masovnim zapošljavanjem srpskog

¹ GAJDEK, Đuro. *Petrinjska bojišnica 1991.-1995*. Petrinja: Grad Petrinja, 2008; 22.

² Isto.

³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 24.

⁴ „Gavrilović d.o.o.“. Hrvatska enciklopedija. Zadnje pogledano 18. srpnja 2019.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=21446>.

⁵ BARIĆ, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005; 41-42.

stanovništva s područja Petrinje i ostalih susjednih općina. Pristizanjem nove radne snage s ostalih područja Banovine, rezultiralo je djelomičnom promjenom etničke slike stanovništva Petrinje.⁶

Navedena promjena najbolje je vidljiva kod uzimanja u obzir činjenice usporedbe popisa stanovništva od 1948. i 1991. godine. Naime, Hrvati su 1948. činili 82,3%, a Srbi 14% stanovništva Petrinje. Međutim, uslijed spomenutih okolnosti tijekom 1991. stanje se znatno promijenilo, postotak Hrvata u Petrinji smanjio se na samo 40,9%, dok Srbi s 45,1% postaju najbrojnija nacionalna skupina u gradu.⁷ Također, uzroci promjena nalaze se u pojačanoj migraciji Hrvata nakon niza političkih progona u vrijeme vladavine Komunističke partije Hrvatske koja se redovito obračunavala s političkim neistomišljenicima.

Vodeći srpski kolektiv na direktorskim mjestima, postavljen od strane Mikelića, utjecao je na zapošljavanje u ostalim radnim i društvenim sredinama, što je bio slučaj i s lokalnim prometnim poduzećem „Slavijatransom“.⁸

Planska i „tiha“ kolonizacija Petrinje, znatno je promijenila sociokulturnu sliku i tako izravno utjecala na burne i napete događaje koje će uslijediti nakon prvih višestranačkih izbora 1990., kako u Petrinji, tako i u Hrvatskoj.

⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 22.

⁷ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 42.

⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 24.

3. PETRINJA U RAZDOBLJU DEMOKRATSKIH PROMJENA U SOCIJALISTIČKOJ FEDERATIVNOJ REPUBLICI JUGOSLAVIJI

3.1. Demokratski izbori u Hrvatskoj i proglašenje neovisnosti

Padom Berlinskog zida u studenom 1989. simbolično je najavljen pad komunističkoga sustava u zemljama srednje i istočne Europe. Dolazi do početka demokratskih promjena koje se odvijaju različitim načinom, usmjerenjem i intenzitetom na području Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i Socijalističke Republike Hrvatske (SR Hrvatske) u njenom sastavu.⁹

Novo doba najavljeno je na samom početku 1990. raspadom Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) na 14. kongresu u Beogradu kada je otvoreno djelovanje novih političkih snaga.¹⁰ Raspadu SKJ u „Sava-centru“ u Beogradu prethodio je pokušaj Slobodana Miloševića, od 1986. predsjednika Saveza komunista Srbije, u izolaciji slovenskih komunista u SKJ zbog njihova neslaganja glede njegove agresivne politike.¹¹

Naime, Milošević je u listopadu 1988. uz pomoć kosovskih Srba na „mitinzima istine“ i „jogurt revolucijom“ s ciljem osnutka Velike Srbije, srušio čelništvo Vojvodine, a godinu kasnije u siječnju 1989. riješio se rukovodstva Crne Gore i okrenuo se prema Kosovu. Uz potporu tenkova Jugoslavenske narodne armije (JNA) 28. ožujka 1989. u Beogradu su proglašeni amandmani na Ustav SR Srbije poništene odluke Ustava 1974. koje Vojvodini i Kosovu jamče autonomiju.¹²

Delegati Saveza komunista Hrvatske (SK Hrvatske) predvođeni Ivicom Račanom također su napustili Kongres, a povod su brojni velikosrpski mitinzi održani u Kninu i okolici 1989. s ciljem „zaustavljanja denacionalizacije i asimilacije Srba u Dalmaciji“, opće poznate osnovne teze „Memoranduma SANU“ o ugroženom srpskom narodu.¹³

Uzavrelo političko ljeto upozoravalo je na početak „kosovizacije“ Hrvatske i potrebu objedinjavanja naprednih demokratskih snaga Hrvatske radi obrane nacionalnog suvereniteta.¹⁴

⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 29.

¹⁰ MARIJAN, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o, 2016; 19.

¹¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 31.; BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 28-29.

¹² MARIJAN, *Domovinski rat*, 18.

¹³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 30.

¹⁴ *Isto*.

3.2. Uvođenje demokracije i organizacija političkih stranaka

Kao reakciju na minule događaje Sabor SR Hrvatske 11. siječnja 1990. prije izvanrednog 14. kongresa u Beogradu, donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o društvenim organizacijama i udruženjima građana, čime su stvoreni uvjeti za legalizaciju političkog pluralizma i službeno je ozakonjen višestranački sustav.¹⁵

U takvom ozračju osnivaju se nove stranke i održavaju prvi višestranački izbori. Prvi krug izbora održan je 22. i 23. travnja, a drugi 6. svibnja 1990. godine. U oba kruga većinu glasova dobila je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) na čelu s dr. Franjom Tuđmanom koji je u sabor ušao s 205 zastupnika.¹⁶ Drugoplasirani je bio Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena (SKH-SDP) sa 73 glasa na čelu s Ivicom Račanom, koji je nedugo prije raspada SKJ preuzeo čelništvo SKH.¹⁷

U podjeli dužnosti dr. Franjo Tuđman imenovan je za predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Hrvatske, a od srpnja 1990. predsjednikom Republike.¹⁸ Dužnost predsjednika Izvršnog vijeća, odnosno Vlade Republike Hrvatske, dobio je Stjepan Mesić, a kasnije u kolovozu iste godine spomenutu dužnost preuzeo je Josip Manolić.¹⁹

3.3. Akcije političkih stranaka Petrinje prije izbora 1990. godine

U kontekstu zbivanja tijekom 1989. i prve polovice 1990. na području općine Petrinja odvijao se također podjednako složen društveno-politički život. Na području petrinjske općine od 1945. jedino je postojao SKH koji je zatirao svaki oblik višestranačja.

Nakon povijesne odluke Sabora SR Hrvatske od 11. siječnja 1990. i legitimizacije političkog pluralizma, 18. veljače 1990. održana je osnivačka skupština Hrvatsko-socijalne liberalne stranke (HSLS) čime je učinjen prvi korak k političkom pluralizmu.²⁰ U regionalnom

¹⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 31.

¹⁶ MARIJAN, *Domovinski rat*, 19.

¹⁷ MARIJAN, *Domovinski rat*, 19.; BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 32-33.

¹⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 32.; MARIJAN, *Domovinski rat*, 20.

¹⁹ *Isto*.

²⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 36.

tjedniku „Jedinstvo“ stoji: „...na osnivačkoj skupštini za predsjednika je izabran prof. Branko Čačić, za potpredsjednika Milan Pojić, tajnik je Dubravko Drndelić, a blagajnik Zdenko Fiala.“²¹

Nadalje, zabilježen je aktivan rad Hrvatske demokratske stranke (HDS) koja je na području općine Petrinja imala svoje podružnice u Donjem Viduševcu i Graberju. Na osnivačkoj skupštini HDS-a Petrinja u ožujku 1990. govorio je dr. Marko Veselica i naglasio: „Pozivamo braću Srbe i sve druge koji žive u Hrvatskoj da zajedno u tolerantnom duhu stvaramo prosperitet Hrvatske.“ Na održanom skupu za predsjednika podružnice HDS-a Petrinja izabran je Joso Roksa.²²

Sljedeći trag zajedništva i mirotvorstva te okupljanja demokratskih snaga za napredak Hrvatske slijedio je u ožujku 1990. kada je sisačka grana Hrvatske seljačke stranke (HSS) osnovala podružnicu u Hrastovici, na povijesnom mjestu gdje je hrvatski narodni učitelj i politički tribun Stjepan Radić 22. prosinca 1904. osnovao Hrvatsku pučku seljačku stranku (HPSS).²³ Tako je obnovljen rad najstarije stranke u Hrvata. U sklopu predizborne utrke u regionalnom glasilu „Jedinstvo“ spomenute stranke objavljuju 29. ožujka 1990. svoje izborne programe zalažući se za: slobodu, pravednost i mirotvorstvo.

S druge strane, održavanjem mitinga na Petrovoj gori oko osamdeset kilometara od Petrinje, 4. ožujka 1990. uslijedio je najizravniji napad na hrvatsku političku scenu pod glavnim govornikom Dušanom Pekićem. Oko 50.000 ljudi okupilo se na zboru „Bratstva i jedinstva“ s parolama „Ovo je Srbija“, „Petrova gora čuvaj nam Jugoslaviju“ i dr. čime su jasno pokazani i izraženi velikosrpski ratno nastrojeni planovi.²⁴

U uzavreloj atmosferi nastavljen je rad novoosnovanih hrvatskih demokratskih stranaka. U Domu kulture „Moša Pijade“ u Petrinji 14. travnja 1990., održan je predizborni skup „Koalicije Narodnog sporazuma općine Petrinja“ pod geslom „Pobijedit će demokratska Hrvatska“. Na prvom demokratskom skupu poslije Drugog svjetskog rata okupilo se oko 700 ljudi kao najava demokracije u Petrinji i okolnim hrvatskim selima. Glavni govornici Dražen Budiša i Božo Kovačević, predsjednik i potpredsjednik HSLS-a, i Đorđe Pribičević potpredsjednik izvršnog

²¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 37.

²² dr. Marko Veselica, član Središnjeg odbora HDS-a, glavni i odgovorni urednik glasila HDS-a „Hrvatska domovina“ i predsjednik Hrvatskog društva političkih zatvorenika; GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 38.

²³ Isto.

²⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 32.

odbora HDS-a, istaknuli su namjeru pokretanja procesa istinske demokracije bez svađe Hrvata sa Srbima.²⁵

Sutradan 15. travnja održao se predizboran skup SKH-SDP i Socijalističkog saveza-Saveza socijalista u Petrinji. Glavni protagonist bio je Borislav Mikelić. Kao član Centralnog komiteta SKJ, on je naglasio da je „srpski narod s pravom uznemiren zahtjevima pojedinih stranaka za osnivanje druge NDH“.²⁶ Ovakvim stavom do kraja predizborne utrke pojačavale su se napetosti, ideološke i nacionalne netrpeljivosti između dvije suprotstavljene političke strane: hrvatskog demokratskog i komunističkog bloka. Najveća opozicija Borislavu Mikeliću bio je HSLS koji je s HDS-om i HSS-om činio političku Koaliciju Narodnog sporazuma.²⁷

Unatoč tome, na izborima su pobijedili predstavnici ujedinjene stranke komunista i socijalista. U novoizabranoj Skupštini općine Petrinja vladajuću strukturu činili su komunisti na čelu s Mikelićem. Potonji se nakon izbornih rezultata izjasnio kao čuvar budućnosti Jugoslavije, spreman na revanšizam s neistomišljenicima čime je nastavljeno njegovo nesuvislo politikantstvo. Glede provođenja izbora u Petrinji treba naglasiti da su u provođenju oni bili nedemokratski jer je demokratska opozicija, posebno HSLS, bila onemogućavana. Prijetilo se otkazima, skidani su plakati „Koalicije Narodnog sporazuma“, pucano je vatrenim oružjem pred kućom delegata „Koalicije“, tukla su se djeca od strane milicije koja su lijepila plakate i još mnogo toga što ugrožava demokratsku valjanost rezultata izbora.²⁸

3.4. Akcije političkih stranaka Petrinje poslije izbora 1990. godine

Poslije konstituiranja Skupštine općine Petrinja nastavljeno je osnivanje ogranaka političkih stranaka u Petrinji. Tako je pred oko 1500 građana Petrinje osnovan HDZ u Petrinji koji je tada pohvalio dosadašnju aktivnost ostalih ogranaka stranaka u Petrinji.²⁹

S druge strane, aktivnost srpske političke snage nastavila se osnivanjem Srpske demokratske stranke (SDS) na Banovini. U subotu 23. lipnja 1990. na Trgu maršala Tita održana je osnivačka skupština, odnosno političko okupljanje nazvano sabor SDS-a. Na njemu je

²⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 39.

²⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 40.

²⁷ Isto.

²⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 41.

²⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 42.

prisustvovalo oko 10.000 ljudi, stanovnika Banije i Korduna.³⁰ Ovakvi dobro organizirani skupovi srpskih stranaka u narednim mjesecima bili su vrlo česta pojava na Banovini i Kordunu gdje se nakon izborne pobjede nisu skrivale velikosrpske težnje svojatanjem Banovine kao njihova doma i najavljivanjem osnivanja srpske autonomije.

U priopćenju za javnost podružnice HDS-a u Glini osuđen je svaki pokušaj manipulacije autonomijom. Lokalni predstavnici podružnice isticali su kako „Inicijativu za povezivanje ličkih, kordunskih, banijskih i nekih slavonskih općina u zajednicu...smatramo klicom Velike Srbije.“³¹

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 1981. u stanovništvu Petrinje bilo je najviše Hrvata (43,55%), zatim Srba (37,58%), Jugoslovena (15,36%), ostalih (1,19%), a nije se nacionalno izjasnilo 2,3%.³² Brojčani pokazatelji upućuju da demografski portret Petrinje nije jednonacionalan srpski, te da težnje proglašenja srpske autonomije mogu imati za posljedicu prisilno protjerivanje nesrpskog stanovništva. U konačnici, nacionalna politika srpskog rukovodstva zanemarivanja suživota Hrvata i Srba rezultirala je tijekom ljeta 1990. prvim manjim incidentima na području Banovine.

³⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 43.

³¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 44.

³² SOKORAČ. „U povodu popisa stanovništva: Demografski portret Petrinje“; *Petrinjski obzor* (lipanj 1991., godina I.), br. 9-10. U: *Petrinjski obzor: 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek. Petrinja: Arhitekti Salopek; Matica hrvatska u Petrinji, 2018., 99.

4. POČETAK RATNIH DJELOVANJA NA PODRUČJU HRVATSKE

4.1. Povećanje napetosti nakon prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj – pobuna Srba

Srpsku politiku u Hrvatskoj tijekom 1990. obilježio je SDS. Osnovan u veljači 1990. programski se zalagao za višestranačje i federalno ustrojstvo Jugoslavije. Prvotnog predsjednika dr. Jovana Raškovića u kasno ljeto 1990. zamijenili su Milan Babić i Milan Martić.³³

Na višestranačkim izborima u travnju i svibnju 1990., SDS je došao na vlast u općinama Benkovac, Donji Lapac, Gračac, Glina, Korenica, Knin, Obrovac i Vojnić.³⁴ Međutim, promatrano na razini države SDS je bio marginalna politička stranka s tek pet saborskih zastupnika u Saboru.³⁵

U ljeto i jesen 1990. stranka je iskoristila političko rasulo SKH-SDP i preuzela ulogu vodeće srpske stranke u Hrvatskoj. Odmah nakon izbora SDS je krenuo s prekrajanjem administrativne podjele Hrvatske s ciljem osnivanja teritorijalne jedinice s većinskim srpskim stanovništvom. Tako je 21. svibnja 1990. na sjednici SDS-a u Kninu donesena odluka da kninska općina istupi iz Zajednice općina Dalmacije i da se stvori nova Zajednica općina sjeverne Dalmacije i Like.³⁶ U obrazloženju odluke stajala je potreba da se „na ovom prostoru oformi savremeni region“ kojim će se moći ostvariti potrebe tamošnjeg srpskog stanovništva.³⁷ Ona je službeno oformljena 28. lipnja 1990., a do 19. prosinca 1990. obuhvaćala je općine Benkovac, Donji Lapac, Dvor na Uni, Glina, Gračac, Knin, Kostajnica, Obrovac, Titova Korenica i Vojnić.³⁸ Za predsjednika Privremenog predsjedništva Zajednice općina imenovan je Milan Babić.³⁹

Novi iskorak k formiranju samostalne jedinice, bio je srpski sabor održan 25. lipnja 1990. u Srbu na kojemu je usvojena „Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj“.⁴⁰ Po njoj su Srbi u Hrvatskoj kao narod imali pravo na neovisnost, u kojem će režimu

³³ Milan Martić, u kolovozu 1990. inspektor u kninskoj policiji i djelatni sudionik pobune, a dvije godine kasnije ministar unutrašnjih poslova RSK; BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 81.; MARIJAN, *Domovinski rat*, 22.

³⁴ ICTY, Predmet br. IT-95-11-T. *Presuda: Tužilac protiv Milana Martića* (Haag, 12. 6. 2007.), 43.; zadnje pogledano 20. srpnja 2019., <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.

³⁵ MARIJAN, *Domovinski rat*, 22.

³⁶ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 65.

³⁷ *Isto*.

³⁸ MARIJAN, *Domovinski rat*, 22.

³⁹ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 66.

⁴⁰ MARIJAN, *Domovinski rat*, 22.

živjeti i s kime.⁴¹ Za predstavničko tijelo srpskog stanovništva u Hrvatskoj konstituiran je Srpski sabor, a izvršno tijelo Sabora bilo je Srpsko nacionalno vijeće (SNV).⁴² Vijeću je povjerena organizacija referenduma Srba o autonomiji srpskoga naroda u Hrvatskoj koji se trebao održati između 19. kolovoza i 2. rujna 1990. godine.⁴³ Referendum nije održan jer je Ministarstvo za pravosuđe i upravu Republike Hrvatske donijelo odluku da se donesu zakoni koji bi ga anulirali.

Tijekom istoga dana kada je objavljena spomenuta „Deklaracija“, Sabor SR Hrvatske usvojio je amandmane na postojeći Ustav kojim je SR Hrvatska preimenovana u Republiku Hrvatsku. Umjesto dotadašnje hrvatske crveno-bijelo-plave trobojnice s crvenom petokrakom zvijezdom, uvedena je hrvatska zastava s povijesnim hrvatskim grbom. Također, odlučeno je da će službeno pismo u Republici Hrvatskoj biti latinica. Te promjene bile su još jedan povod na neprihvatanje novih hrvatskih vlasti od strane Srba u Kninu, a Srbska Deklaracija tome svjedoči.

4.2. Izbijanje „balvan revolucije“ – početak oružane srpske pobune u Hrvatskoj

Događaji povezani s osnutkom Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like bili su jasan pokazatelj da srpsko stanovništvo na tom području ne želi prihvatiti hrvatsku vlast. Sredinom srpnja, predsjednik Predsjedništva SFRJ Borisav Jović, posjedovao je informacije o organiziranju hrvatskih Srba u većinskim srpskim općinama u svojevrsne naoružane odrede koji su tražili pomoć u naoružanju putem jedinica Teritorijalne obrane (TO) njihova područja. Jović je 13. kolovoza u Beogradu primio izaslanstvo Srba iz Hrvatske predvođene Milanom Babićem, predsjednikom SDS-a. Oni su obavijestili da traže zaštitu saveznih vlasti obrazloživši to činjenicom ugrožene sigurnosti. Borisav Jović izrazio je nadu da će se svi sukobi i nesuglasice riješiti mirnim putem i da će Predsjedništvo SFRJ poduzeti sve mjere da spriječi izbijanje sukoba na nacionalnoj osnovi.⁴⁴

Ranije, početkom kolovoza 1990. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP RH) zaprimilo je informaciju srbijanskog Ministarstva unutrašnjih poslova iz Beograda, kako Srbi u Hrvatskoj pripremaju oružani ustanak koji će započeti osvajanjem policijskih postaja na područjima s većinskim srpskim stanovništvom i otimanjem oružja u njihovim skladištima.⁴⁵

⁴¹ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 73.

⁴² MARIJAN, *Domovinski rat*, 22.

⁴³ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 75.

⁴⁴ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 77.

⁴⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 51-52.

Uslijedila je reakcija nove hrvatske vlasti koja je radi spremnosti ojačala policijske snage s oko 1700 novih kandidata, što su tada bile jedine snage obrane nakon razoružanja TO od strane JNA.⁴⁶

U okviru legalnih mjera sprječavanja mogućeg oružanog sukoba između Hrvata i Srba, Vlada Republike Hrvatske poduzela je osnovne mjere predostrožnosti. „Dana 17. kolovoza 1990. na kninskom području, u 03.00 sata ujutro, hrvatska policija započela je akciju preseljenja rezervnog naoružanja u policijskim stanicama Kninu, Obrovcu i Benkovcu. Srbi su samo to i čekali.“⁴⁷ „Istoga dana, nakon dolaska hrvatske policije u Obrovac, došlo je do okupljanja srpskog stanovništva u tom gradu, koje je onemogućilo oduzimanje oružja rezervne policije.“⁴⁸ U Kninu i Obrovcu oružje rezervne policije podijeljeno je srpskim civilima, a policajci srpske nacionalnosti priključili su se pobuni.

Pobunjena masa organizirala je naoružane straže, blokirajući kamenjem, drvećem i vozilima prometnice koje su prolazile tim područjem. Dušan Raić, državljani SFRJ, po narodnosti Srbin, u vezi sa postavljanjem zapreka na cesti Benkovac-Knin dana 17. 8. 1990., ovlaštenoj osobi Stanice javne sigurnosti (SJS) Benkovac dao je slijedeće obavijesti: „Sjećam se da sam se dana 17. 08. 1990. godine nalazio u mojoj kući u Benkovačkom Selu. Negdje oko 19 sati primijetio sam da se mještani Benkovačkog Sela okupljaju ispred stočnog sajmišta u Benkovačkom Selu te da su uznemireni... i tu sam čuo da se iz one mase viče: „Idemo pregraditi cestu prema Karinu jer iz pravca Obrovca dolaze specijalci.“⁴⁹

Zbog blokiranja ceste oborenim drvećem hrvatska strana prozvala je te događaje „balvan revolucijom“, a predsjednici općina Knin i Obrovac proglasili su ratno stanje.

Iz Zagreba je 17. kolovoza stigla nova reakcija radi čega su na područje pobune poslane policijske snage u kojima je dio krenuo helikopterima, a preostali dio oklopnim transporterima. Međutim, u Titovoj Korenici okupljeno srpsko stanovništvo zaustavilo je prolazak hrvatske policije ličkom magistralom, a Jugoslavensko ratno zrakoplovstvo spriječilo je helikoptere

⁴⁶ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 78.

⁴⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 52.

⁴⁸ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 78.

⁴⁹ 1990., rujan 19., Benkovac – Službena zabilješka Stanice javne sigurnosti Benkovac o postavljanju barikada na cesti Benkovac – Karin 17. kolovoza 1990. U: *Republika Hrvatska i domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 1., Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990.-1991.)*. ur. Mate Rupiće. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskoga rata Zagreb, 2007., 54-55.

hrvatske policije da uvedu red u Kninu.⁵⁰ Uslijedila je otvorena prijetnja načelnika Generalštaba JNA Blagoja Adžića predsjedniku Vlade Republike Hrvatske Stipi Mesiću da će „ukoliko padne i jedna glava, vojska intervenirati.“⁵¹

Prema mnogim istraživačima „dan odluke“ Glavnoga stožera u Beogradu da se dijelom JNA započne napad na Hrvatsku bio je upravo 17. kolovoza., kada su „migovi“ ratnog zrakoplovstva JNA presreli hrvatske policijske helikoptere i transportere koji su imali legalnu naredbu MUP-a RH da krenu na pobunjeni Knin i tamo ponovno uspostave ustavno-pravni poredak i sigurnost života koji su narušili pobunjeni Srbi.⁵²

Jovan Rašković i Milan Babić su 18. kolovoza poslali izvješće Predsjedništvu i Saveznom izvršnom vijeću SFRJ priznajući da je SDS sudjelovao u zaustavljanju vozila na prilazima Kninu posljednja 24 sata.⁵³ To je potvrda da je u ovom osvajačkom scenariju na području Republike Hrvatske sudjelovala politička vrhuška u Beogradu u organizaciji Slobodana Miloševića i logistički potpomognuta od JNA.

Nekoliko dana nakon izbijanja „balvan revolucije“ stanje se primirilo. Zbog blokiranja cestovnih i željezničkih prometnica hrvatskom gospodarstvu su načinjene velike štete, a pojava naoružanih pobunjenika uslijed turističke sezone ostavila je negativnu sliku na strane turiste u Hrvatskoj.

4.3. Izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj

Unatoč odluci o zabrani provođenja referenduma o srpskoj autonomiji, tijekom 16. kolovoza 1990. u Dvoru na Uni sastala se druga sjednica SNV-a na kojoj je odlučeno da se neće provesti referendum o autonomiji, nego „izjašnjavanje“ o istom pitanju.⁵⁴ Tako je nakon „balvan revolucije“ od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. održano izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj na kojemu je sudjelovalo cjelokupno punoljetno srpsko stanovništvo koje živi u

⁵⁰ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 79.; GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 53.

⁵¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 53.

⁵² VALENTIĆ, Mirko. *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.: Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2010; 81.

⁵³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 53.

⁵⁴ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 75.

Hrvatskoj.⁵⁵ U Hrvatskoj je izjašnjavanje organizirano u 23 općine među kojima je bila i Petrinja, a one su trebale biti osnova za autonomiju Srba u Hrvatskoj. Izjašnjavanje je provedeno i u Srbiji, nekim dijelovima Bosne i Hercegovine, a malo više od 1200 glasačkih listića stiglo je iz Sjedinjenih Američkih Država.⁵⁶ Nakon održanog referenduma o izjašnjavanju, 30. rujna 1990. održana je sjednica SNV-a u Srbu na kojoj je predstavljen podatak prema kojemu je referendumu pristupilo 756 781 osoba i da se od tog broja 99,96% izjasnilo za srpsku autonomiju. U skladu s time 30. rujna na istoj sjednici proglašena je srpska autonomija u općinama s većim brojem srpskoga stanovništva: Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Srb, Donji Lapac...Dvor, Kostajnica, Glina, Petrinja...⁵⁷ Tako je glavni cilj pokrića srpske autonomije u Hrvatskoj bio ostvaren.

⁵⁵ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 85.

⁵⁶ *Isto*.

⁵⁷ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 86.; VALENTIĆ, *Rat protiv Hrvatske*, 93.

5. PETRINJA U PRVIM MJESECIMA RATA

5.1. Petrinja kao Knin 27./28. rujna 1990. godine

U rujnu 1990., pobunjenički štab SDS-a općine Petrinja započeo je s planiranjem akcija naoružavanja svojih članova. Jedna od prigoda stvorila se krajem rujna tijekom službenog prevoženja naoružanja pričuvnog milicijskog sastava iz petrinjske stanice u središnje skladište u Sekreterijatu unutarnjih poslova (SUP) u Sisku.⁵⁸

Dvadesetsedmog rujna 1990. oko 20.00 sati, Ljuban Lončarević načelnik Stanice Javne sigurnosti Petrinja primio je službenu „depešu“ od SUP-a Sisak da oko 70 posto naoružanja milicijske pričuve preveze u skladište SUP-a Sisak. Izdiktirao je zapovijed Martinu Staščiku, tada zapovjedniku Stanice milicije, nalažući da u tajnosti obavi posao prevoženja uz pojačane mjere i predostrožnost.⁵⁹

Nakon primljene zapovijedi milicijska autokaravana sastavljena od plavog „Yuga“ koji je na čelu kolone vozio Martin Staščik, zatim „Lade“ za čijim se upravljačem nalazio Ante Sladić i plave „marice“ koju je vozio Dušan Borojević, natovarena pištoljima, puškama, i municijom, krenula je iz Petrinje preko Mošćenice prema središnjem skladištu oružja SUP-a u Sisku.⁶⁰

U noći s četvrtka na petak, 27. na 28. rujna, oko 21.30 sati na prometnici Petrinja-Sisak kod poduzeća „Finel“ u Mošćenici, pobunjeni Srbi inscenirali su lažnu prometnu nesreću i tako postavili zamaskiranu barikadu kojom su zaustavili vozila milicijske kolone. Pred karavanom pojavio se naoružani Branko Polimac, predsjednik SDS-a Petrinja uz nazočnost još dvadesetak pobunjenika s ciljem otimanja i prevoženja oružja u stožer smješten u Spomen-domu na Šamarici. Pod prijetnjom Martina Staščika dizanjem tereta eksplozivom u zrak, Polimac prihvaća dogovor o povratku naoružanja natrag u Stanicu javne sigurnosti u Petrinji.⁶¹

Akcija prevoženja naoružanja koja je trebala biti izvedena u tajnosti izdana je ratobornim Srbima preko „pete kolone“ u miliciji organizirane od JNA i SDS-a. Oružanom zasjedom u

⁵⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 56.

⁵⁹ *Isto.*

⁶⁰ *Isto.*

⁶¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 56-57.

organizaciji SDS-a otvoreno su napadnuti službeni predstavnici legalne vlasti Hrvatske u Petrinji.⁶²

Međutim, unatoč dogovoru, akcije pobunjenih naoružanih Srba nisu prestale. Grupa je upala u Općinski centar za zaštitu požara i oko 2.30 sati aktiviranjem sirene uputila je poziv na uzbunu mještanima okolnih srpskih sela. Velikosrpska provokacija pretvorila se 28. rujna u oružani ustanak. Do jutarnjih sati u oko dvadeset autobusa „Slavijatransa“ prevezeni su aktivisti SDS-a iz okolnih sela prema Petrinji i pred samu zgradu Stanice javne sigurnosti.⁶³

Jedan od sudionika događaja toga dana, Zlatko Galijan, policajac Stanice javne sigurnosti Petrinja zapisao je: „...U masi koja je prilaznim cestama za Petrinju nadirala u grad prepoznao sam ljude iz: Luščana, Cepeliša, Banskog Grabovca, Gornje i Donje Bačuge, Blinje i dijela Petrinje, a među njima najbučniji je bio budući četnički vojvoda Stevo Ranić zvani Rapin...Dok su se pred policijskom postajom vršili pregovori, na ulazu u Petrinju oko 11.00 sati okupljeni u Brestu čekali su pripadnici specijalne policije iz Lučkog, predvođeni zapovjednikom Markačem. Nakon neuspjelih uvjeravanja i sve veće opasnosti od nabujale nezadovoljne, pijane i ratoborne mase...krenuli su u grad specijalci.“⁶⁴

Kada su pobunjeni Srbi saznali za dolazak specijalaca u grad nastalo je stanje nemira koje je sve više prijetilo miru. Tada je dio Srba provalio u policijsko dvorište i to izravno na garažna vrata broj osam koja su se koristila za skladištenje naoružanja što su demonstranti točno znali. Međutim, na njihovo iznenađenje traženog naoružanja nije bilo, jer je prema zapovijedi Martina Staščika na povratku u policijsku stanicu ostalo u parkirnim vozilima spremno za transport. Pobunjena srpska masa uzela je nešto osobnog oružja koje se nalazilo u skladištu broj 8, ali je naposljetku intervencijom zapovjednika Staščika dio oduzet.⁶⁵

Prema Staščiku: „Iz tog reagiranja uzavrele mase bilo je očigledno da su čelnici SDS-a, koji je bio nezvanični štab „balvan revolucije“, organizirali demonstracije nastojeći uspostaviti „vladavinu ulice“ uz znanje, naklonost i pomoć policajaca Srba i načelnika Ljubana Lončarevića u postaji Petrinja.“⁶⁶ Motiv je bio isti kao i u kninskom slučaju, kada je na raširenu vijest o

⁶² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 57.

⁶³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 58.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 58-59.

⁶⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 59.

odvezenom oružju iz rezervnog sastava milicije izbila pobuna ratno nastrojene srpske mase, organizirane od strane JNA i SDS-a.

Na kraju tog burnog dana oko 22.00 sata pripadnici specijalne policije odveli su smijenjenog načelnika Ljubana Lončarevića. Iste večeri nakon petrinjskih događanja, pripadnici antiterorističke jedinice Lučko krenuli su u Dvor na Uni u kojem su trajali nemiri Srba. Srpski milicajci su tamo podijelili oružje civilima i time omogućili oružane nemire i pobunu Srba protiv Vlade i države Hrvatske.⁶⁷

Lokalni predstavnici SDS-a i nakon toga su nastavili sa svojim aktivnostima te je 29. rujna insceniran odlazak preplašenog srpskog življa u vojarnu „Vasilj Gaćeša“ kod zapovjednika garnizona JNA Đorđa Stojanovića. Noću ih je posjetio Borislav Mikelić u pratnji dopisnika beogradske „Politike“. Tako je 1. listopada 1990. na naslovnoj strani beogradske „Politike“ pod naslovom „Hrvatski specijalci bacali srpsku decu“, nastala laž u režiji dopisnika Ratka Dimitrovića. U dnevniku je stajalo da su se hrvatske ustaše okomile na srpski narod.⁶⁸ Napeta politička situacija na Banovini se nastavila.

5.2. Nastavak kompromitiranja hrvatske demokracije

Prvog listopada 1990. na Drugom programu radija Beograd gostovao je ratni zločinac Simo Dubaić. U emisiji „Zeleni megaherc“ priznao je suradnju srbijanskih vlasti i pobunjenika u Hrvatskoj: „Prije svega SDS se mora opredijeliti i decidirano reći kakav je stav prema Srbiji i Slobodanu Miloševiću...Mi surađujemo bez obzira što imamo različite poglede s komunistima...“. ⁶⁹ Tako je potvrđen doprinos političke vrhuške Beograda u izgradnji velikosrpske pobune na Banovini.

Tijekom listopada 1990. na području Banovine i Petrinje započinje treći val incidenata od strane pobunjenih Srba nakon prvih blokada u kolovozu i rujanske oružane pobune. Odmah nakon proglašenja autonomije SNV-a postavljenje su barikade na prometnicama Tješnjak – Prnjavor, Petrinja – Kostajnica, Sunja – Kostajnica. Tako je prostor „balvan revolucije“ povećan od Knina,

⁶⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 60-61.

⁶⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 61.

⁶⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 64.

preko Like i Korduna do Banovine i same Petrinje, ozbiljno naglašavajući srpsku težnju k stvaranju Srpske autonomne oblasti.⁷⁰

Četvrtog listopada 1990. na izvanrednoj sjednici Skupštine općine Petrinja raspravljano je o nemirima u Petrinji, o čemu su hrvatski blok (HSL, HDZ, HSS, HDS) i vladajući imali oprečno mišljenje. Hrvatski blok je smatrao da postoji scenarij dizanja oružane pobune, dok su vladajući tvrdili da je riječ o spontanom dizanju naroda. Takva osuda iznesena je tijekom dvodnevnog zajedanja svih vijeća sabora Hrvatske kada je javnost detaljno informirana o ružanskim i listopadskim pobunama pobunjenih Srba na Banovini.⁷¹

Teror srpskih pobunjenika nastavio se dalje tijekom listopada i studenog 1990. godine. Najprije je tijekom 18. listopada odjeknula eksplozija na kućnom broju 136. u Ratkovićevoj ulici kao opomena profesoru Stevi Tomiću, predsjedniku privremenog Odbora SKH-SDP zbog njegova neslaganja s velikosrpskom osvajačkom politikom iz redova SDS-a Petrinje.⁷² Nije se dugo čekalo na novu sablažnjivu vijest koja je potresla Banovinu. U noći s petka na subotu, 9./10. studenog 1990. u župnom stanu pored župne crkve sv. Marije u Sisak-Predgrađu, ubijen je mladi svećenik Antun Grahovar.⁷³

Na ozbiljnost situacije upozorio je u svom izvještaju o sigurnosnoj situaciji u zemlji, posebno u Kninu i na Banovini, Perica Jurić, zamjenik Ministra unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, naglasivši: „Cilj pobune bio je da se kompromitira hrvatska demokracija, izazove oružana pobuna, a u završnici da se sruši demokratska vlast u Hrvatskoj i blokira hrvatska država.“⁷⁴

Govoreći o nemirima na Banovini svoju kritiku i zabrinutost izrazio je i mr. Ivan Bobetko, predsjednik Odbora za Unutarnju politiku i narodnu obranu Sabora Hrvatske. On je rekao: „Cilj dizanja oružane pobune u Petrinji...jest stvaranje tako zvane „Zapadne Srbije“, te izazivanje krvoprolića kako bi se dozvala intervencija JNA...zaustavili višestranački i demokratski procesi.“⁷⁵

⁷⁰ Isto.

⁷¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 65-66.

⁷² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 70.

⁷³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 73.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 69.

5.3. Prvo narodno naoružanje u Petrinji

Osim u znaku oružane pobune i „balvanizacije“ velikosrpskih ekstremista, listopad 1990. u Hrvatskoj protjecao je u znaku povratka imena središnjeg zagrebačkog trga i spomenika banu Josipu Jelačiću, 16. listopada 1990. godine. Povratkom imena i spomenika uslijedila je odlučna poruka hrvatskog puka koja je glasila: “Vratio se ban – branit ćemo Hrvatsku.”⁷⁶

Pod okriljem te povijesne noći, narodnim zanosom počelo je dijeljenje prvog narodnog naoružanja diljem Hrvatske predvođeno povjerenicima HDS-a. Tako je i na područje petrinjske općine stigao manji kontingent pješackog oružja čijom je podjelom rukovodio Ivan Bobetko preko svojih nenaoružanih članova odreda HDZ-a. Oko devedeset automatskih pušaka „kalašnjikova“ podijeljeno je od Graberja do Petrinje uključujući sela Brest i Malu Goricu te naselje Mošćenicu, a raspodjelom je rukovodio Branko Krovinović.⁷⁷

5.4. Povijesni prosinac 1990. godine

Prosinac 1990. bio je u znaku povijesnih demokratskih akcija i odluka relativno mlade hrvatske vlade. Početkom prosinca započela je rasprava o nacrtu Ustava Republike Hrvatske koji je jednoglasno prihvaćen i službeno proglašen 22. prosinca 1990. godine. Kolokvijalno nazvanim „božićnim Ustavom“, Hrvatska se svrstala u red suvremenih demokratskih zemalja Europe.⁷⁸

Uz to, donesen je i Zakon o zastavi, grbu, himni Republike Hrvatske i lenti predsjednika Republike Hrvatske koji je njime utemeljen kao nova funkcija, umjesto dotadašnje predsjednika Predsjedništva Republike Hrvatske.⁷⁹

Novim Ustavom položaj hrvatskih Srba je izmijenjen u odnosu na Ustav iz 1974. godine. Dok su 1974. bili navedeni posebno poimenično kao narod koji živi u Hrvatskoj, 1990. izjednačeni su sa pripadnicima ostalih naroda i manjina koje žive u Hrvatskoj.⁸⁰

Nezadovoljni i pobunjeni Srbi istog dana 22. prosinca nastavljaju sa stvaranjem paralelne vlasti u Kninu proglašenjem Srpske autonomne oblasti Krajine (SAO Krajine). U tu oblast su ušle

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 69-70.

⁷⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 75-76.

⁷⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 76.

⁸⁰ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 89.

općine: Gračac, Obrovac, Benkovac, Knin, Titova Korenica, Donji Lapac, Vojnić, Dvor na Uni i susjedne općine Petrinje – Kostajnica i Glina.⁸¹

Prema njihovom viđenju i interesima osnovana je "radi ostvarivanja nacionalne ravnopravnosti, kao i kulturnih i istorijskih osobnosti srpskog naroda nastanjenog na području teritorija Dalmatinske i Vojne Krajine, koje se nalaze u sastavu Republike Hrvatske, u okviru federativne Jugoslavije".⁸²

Trećeg siječnja 1991. usvajanjem vlasti tzv. SAO Krajine pobunjeni Srbi otkazuju poslušnost Republici Hrvatskoj.⁸³ Slijedećeg dana Izvršno vijeće SAO Krajine osnovalo je Regionalni SUP sa sekretarom Milanom Martićem s čime su prestale vrijediti ingerencije MUP RH na tom području.⁸⁴

5.5. „Odlazak okorjelog apsolutiste“

Na političkoj sceni Petrinje uz već poznatu krizu i početak raskola unutar stranke SDS-a, jačala je inicijativa hrvatskog bloka predvođenih HDZ-om koji traže odgovornost Borislava Mikelića i njegovih suradnika. Tako su se nizali novinski natpisi u sisačkom tjedniku „Jedinstvo“: „Potpisi za opoziv Mikelićevih ljudi“, „Mikelićevo zbogom Gavriloviću“, „Odlazak okorjeloga apsolutiste“ i drugi.⁸⁵

Obračun s Borislavom Mikelićem koji je više od dva desetljeća na raznim čelnim dužnostima vladao Petrinjom, dobiven je 20. ožujka kad je Centralni radnički savjet „Gavrilovića“ nakon pritiska petrinjske javnosti donio odluku o ukidanju njegova izmišljena savjetničkog mjesta u Beogradu.⁸⁶ Svoj doprinos u rušenju Mikelića i nedemokratskog sustava vladanja dao je i ogranak HSLŠ-a Petrinje koji je nizom natpisa („Raspirio „bratstvo i jedinstvo“ i otpirio u Beograd“, „Uprskao „Gavrilović“ i vlastitu SPH-PJO“, „Odzvonilo sveprisutnom tata – Bori“) u

⁸¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 76.

⁸² MARIJAN, *Domovinski rat*, 23.

⁸³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 80.

⁸⁴ ICTY, Predmet br. IT-95-11-T. *Presuda: Tužilac protiv Milana Martića* (Haag, 12. 6. 2007.), 44. Zadnje pogledano 26. srpnja 2019., <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.

⁸⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 81.

⁸⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 82.

vlastitom glasilu pod nazivom „Petrinjski obzor“ prikazala prave namjere predstavnika srpske politike na području Petrinje.⁸⁷

Međutim, Mikelić se nije kanio tek tako odreći pozicije i utjecaja koji je imao. U beogradskom tisku žestoko je odgovorio Petrinjcima i Hrvatima: „...Petrinja je još iz rata poznata kao ustaški grad. Dakle sjeme se nije zatrla. Naprotiv ostali su isti oni porivi za obračun sa Srbima...“ Time se on još jednom predstavio u antihrvatskom duhu, a njegovi sljedbenici su se pritajili u ilegalnim mjesnim odborima raskoljenog SDS-a, očekujući daljnji razvoj događaja.⁸⁸

5.6. Djelovanje JNA na tihoj okupaciji petrinjskog kraja, travanj 1991. godine

Nakon raskola SDS-a i fijaska ortodoksnog krila SKH vođenog Borislavom Mikelićem i Dušanom Prećanicom velikosrpska politika organizirala je svoje nove centre političkog djelovanja u Petrinji i Sisku. Velika koncentracija vojske i civilnih osoba na radu u vojsci bila je povod dolasku SK-Pokreta za Jugoslaviju (PZJ), u čijem je najužem rukovodstvu od samoga početka djelovanja generalske partije sjedio Borislav Mikelić.⁸⁹

U svojem programu na predstavljanju u Sisku 21. ožujka 1991., isticano je da je JNA jedina garancija mira i spokojsva u Jugoslaviji. Naglašeno je da hrvatske vlasti plaše narod s JNA, iako mu od JNA ne prijeti nikakva opasnost.⁹⁰

Samo nekoliko tjedana kasnije 15.ožujka ista ta JNA demonstrirala je svoju snagu kao „jamac slobode“, zaposjevši pašnjake u nekoliko sela petrinjske i sisačke Posavine pretvorivši ih u vojne poligone.⁹¹

Mjesec dana kasnije na konferenciji za novine u Domu JNA u Petrinji, Dragan Atanovski, predsjednik Saveznog odbora SK – PZJ napomenuo je kako: „...Od JNA se očekuje da...dosljedno i efikasno izvrši sve zadatke i naredbe i zaštiti interese naroda na ugroženim područjima...u Hrvatskoj je uspostavljena ustašoidna vlast...u Hrvatskoj postoji policijska

⁸⁷ Isto; BIŠEVIĆ. „Odzvonilo sveprisutnom tata-Bori“; PETRUS. „Raspirio „bratstvo i jedinstvo“ i otpirio u Beograd“; O.K.O. „Uprskao „Gavrilović“ i vlastitu SPH-PJO“. *Petrinjski obzor* (ožujak 1991., godina II.), br.7. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 71., 76., 77.

⁸⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 83.

⁸⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 87.

⁹⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 87-88.

⁹¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 88.

država...državni terorizam i naciokracija.“⁹² Ovom izjavom ne treba dvoumiti pozivanje SK – PZJ na okupljanje velikosrpskih, diverzantskih i pobunjeničkih Srba u borbi protiv izabrane vlasti RH.

Demokratske snage sisačke regije osudile su izjavu i upozorile na krstarenje tenkova strateškim prometnicama koje potiče velikosrpske ekstremiste na neizravno opkoljavanje gradova narušavajući mir u njima. Tako je JNA odradila svoj dio posla.

5.7. Osnivanje prvih obrambenih snaga Petrinje 29. travnja 1991. godine

Reagirajući na scenarij izazivanja nemira na području petrinjske općine Hrvati s navedenog područja spremno su se odazvali na akciju obrane svoga kraja potaknuti hrvatskim blokom stranaka, čiji su predstavnici dogovorili akciju s generalom Jankom Bobetkom. Manji broj sudjelovao je 17. listopada 1990. u ilegalnoj podijeli prvog naoružanja dobrovoljačkim odredima HDZ-a i ostalim rodoljubima.⁹³

U proljeće 1991. u organizaciji HDZ-a osnovan je 57. samostalni bataljun (samb), u čijem je sastavu trebalo oformiti i Petrinjsku samostalnu četu od dragovoljaca Petrinjaca. U stvaranju odbora za obranu aktivno se zalagao HSLS Petrinja. Na poticaj članova HSLS-a, 29. travnja 1991., donesena je odluka o osnivanju Odreda narodne zaštite te Međustranačkog odbora narodne zaštite u koji su imenovani: Vjekoslav Marović i Milan Pojić iz HSLS-a, Joso Vuić, Marijan Bernić, Josip Dolenac iz HDZ-a, predstavnici HNS-a bili su Zvonko Belošević i Ladislav Lazić, iz HSS-a imenovani su Juraj Sigur i Zvonko Krpan, a iz stranke SDP-a Joso Bobinac i dr. Miroslav Gregurinčić.⁹⁴ Za predsjednika Međustranačkog odbora Narodne zaštite izabran je Marijan Bernić, predsjednik HDZ-a koji je po selima petrinjske općine imao već mrežu povjerenika.

Prioritetni zadatak odbora bio je stvaranje popisa građana u gradu i selu u nenaoružane odrede Narodne zaštite. Odaziv u Petrinji bio je porazan, upisalo se tek oko 300-400 ljudi mahom starije dobi dok od mlađih skoro nitko nije imao značajniju vojnu osposobljenost. U isto vrijeme upisi su se vršili u okolnim selima u prisutnosti članova HDZ-a, a tamo je odaziv bio skoro stopostotan.⁹⁵

⁹² Isto.

⁹³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 90.

⁹⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 91-92.

⁹⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 92-93.

Također, povjerenici Odbora i novoimenovani zapovjednici gradskih četvrti određivali su prva stražarska mjesta: Centar Istok, Sjever, Jug, Zapad, Ciganjsko selo i Sajmište. Na stražama je organizirano oko 150 ljudi, a predvodio ih je zapovjednik dijela tog grada. Oni su danonoćno neprimjetno promatrali zbivanja i prikupljali informacije o susretima aktivista SDS-a te kretanjima JNA vozila. Na kraju dana bilješke su se odnosile u Policijsku postaju Petrinje, operativcu Maji Gregurinčiću ili zapovjedniku Martinu Staščiku.⁹⁶

Uoči svibanjskog referenduskog izjašnjavanja pučanstva za samostalnu i suverenu Hrvatsku, nastavilo se s ubrzanim ustrojem Zbora narodne garde. Tijekom 15. svibnja u Zagrebu je od pripadnika specijalnih postrojba MUP-a iz Kumrovcu, Vinice i Rakitja, ustrojena 2. „A“ brigada Zbora narodne garde (ZNG) (kasnije „Gromovi“.⁹⁷).⁹⁸

Osnivanje prvih obrambenih snaga u Petrinji tijekom travnja i svibnja 1991. svojevrsna je reakcija na „Odluku o prisajedinjenju Srpske autonomne oblasti Krajine Republici Srbiji“ 1. travnja 1991. godine. Odluka 1. travnja nije bila ništa drugo nego pritajen rat Srbije za nove srpske teritorije, a među općinama na Banovini koje ulaze u državni sastav teritorija Republike Srbije bile su Kostajnica, Glina i Petrinja.⁹⁹

Tako je granica velikosrpske osvajačke tvorevine SAO Krajine iz Knina dosegla do sela podno Šamarice blizu petrinjske općine u kojoj su jedinice JNA smještene u garnizonu u samom središtu grada i njegovoj neposrednoj blizini spremno čekale napad na hrvatska sela, zaprijetivši tako i samoj Petrinji.

⁹⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 93.

⁹⁷ Borci 2. gardijske brigade „Gromovi“ početkom ratnih sukoba u Petrinji od ljeta 1991. do kraja iste godine nalaze se na Petrinjskoj bojišnici, predstavljajući okosnicu obrane ovog dijela Hrvatske i postavši legendarnom brigadom; GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 94.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ VALENTIĆ, *Rat protiv Hrvatske*, 127.

6. RATNI DOGAĐAJI NA ŠIREM PODRUČJU PETRINJE

6.1. Otvorena okupacija u Dvoru na Uni

Sabor Republike Hrvatske donio je 25. lipnja 1991., povijesnu i sudbonosnu odluku. Usvojena je Deklaracija o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske. Takve očekivane odluke hrvatskih vlasti pobunjenički odredi i jedinice JNA na svojim ratnim položajima protumačili su kao znak za pokretanje ratnih akcija na području Banovine.¹⁰⁰ Tijekom 25. lipnja nakon što je predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman u Saboru Republike Hrvatske javno predstavio ustavnopravno potvrđenu volju Hrvata sa samostalnom državom, u Dvoru na Uni započeo je proces otvorenih napada postrojbi JNA i domicilnih Srba. Okupaciju su izvršili pobunjenički odredi Srba predvođeni SDS-om i uz potporu jedinica JNA.¹⁰¹

Tom agresijom na Banovini počelo je prekrajanje hrvatske države oružjem prema planu „Memoranduma SANU“ i uz podršku Srbije.

6.2. Krvavo glinsko jutro 26.lipnja 1991. godine

Od 31. ožujka 1991. i tajne noćne sjednice Skupštine općine Glina sazvane samo za odbornike srpske nacionalnosti i s ciljem donošenja odluke o pripajanju SAO Krajini, mladići srpske nacionalnosti odlazili su na obuku, po oružje i uniformu u Knin.

Prve veće ilegalne pobunjeničke formacije organizirane uz pomoć JNA bile su: takozvana Martićeva milicija („martićevci“), zatim izvidničko-diverzantske grupe zvane „knindže“ koje je u selu Golubić nedaleko od Knina uvježbavao kapetan Dragan te srpska seoska straža pod vodstvom SDS-a. Na taj način stvoreni su svi preduvjeti za podizanje planiranog ustanka na području Banovine, a za predsjednika skupštine općine Glina dr. Dušana Jovića izravni povod je bila Deklaracija od 25. lipnja 1991. godine.¹⁰²

¹⁰⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 97.

¹⁰¹ *Isto*.

¹⁰² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 98.; Dana 29. svibnja 1995. formirana je Vlada SAO Krajine na čelu s predsjednikom Milanom Babićem, a Babić je za ministra obrane imenovao Milana Martića. Ministarstvo obrane na čelu s Martićem imalo je kontrolu nad novoosnovanom Milicijom Krajine. Martić je želio da jedinice Milicije Krajine budu adekvatno obučene te je prema njegovoj naredbi kninski SUP osnovao logor za obuku u Golubiću. Stoga su se

U zoru 26. lipnja 1991. oko 400 pobunjenih Srba iz središnjeg gradskog parka napalo je policijsku postaju Glina. Tijekom prvog napada u postaji se nalazilo 11 pripadnika (kasnije je taj broj povećan) policajaca koji su bili u daleko inferiornijem položaju u odnosu na napadače. Njima je preko pregovarača ponuđeno sigurno povlačenje u Sisak ako napuste policijsku postaju. Njih 16 u bezizglednoj situaciji pristalo je na ponudu, međutim pri predaji su prevareni i odvedeni preko Dvora u zatvor u Knin.¹⁰³

Tog dramatičnog jutra iz Siska je kao ispomoć krenula kolona vozila hrvatskih policijskih snaga koja je pri ulasku u Glinu zaustavljena od strane jedinice petrinjskog garnizona JNA. Tridesetak tenkova i oklopnih vozila napravilo je „tampon zonu“ između zaraćenih strana i otvoreno se stavilo na stranu pobunjeničkih formacija, nastavljajući planiranu „tihu“ okupaciju komunikacija Banovine.¹⁰⁴ Pojačanje Specijalnih postrojbi MUP-a iz Lučkog stiglo je zaobilaznim putem i uspješnom intervencijom izbacilo pobunjenike iz policijske postaje, a pri tome je uhićeno i privedeno 10 osoba. Radi osiguranja policijska postaja u Glini ojačana je nepotpunim bataljunom 2. brigade ZNG-a koja se kao pomoć zadržala do sredine srpnja.¹⁰⁵

Policijska postaja Glina ponovno je napadnuta 27. srpnja, sinkronizirano s napadom na hrvatska sela u općini Dvor na Uni. Napad su organizirali štab TO Glina, kapetan Dragan uz potporu dijela oklopnog bataljuna 51. motorizirane brigade (mbr) JNA i zauzeli policijsku postaju nakon duljeg hrvatskog otpora.¹⁰⁶

Napad na Glinu početak je otvorenog rata protiv Hrvatske koji je dugo i sustavno planiran.

6.3. Tenkovski napad JNA na Kraljevcane i Dragotince 13.srpnja 1991. godine

Tijekom 13. srpnja 1991. Srbi su napali policijsku ispostavu Policijske postaje Petrinja u Dragotincima kod Kraljevčana koju su 27. lipnja uspostavili Inoslav Vujić, Ivica Jerbić, Stjepan

pripadnici jedinice Milicije Krajine obučavane u Golubiću nazivali „martićevci“. Kasnije je imenovan zamjenikom komandanta TO SAO Krajine do kraja rujna 1991. godine.; ICTY, Predmet br. IT-95-11-T. *Presuda: Tužilac protiv Milana Martića* (Haag, 12. 6. 2007.), 46., 50-51. Zadnje pogledano 19. kolovoza 2019., <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.

¹⁰³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 100.

¹⁰⁴ *Isto*.

¹⁰⁵ MARIJAN, *Domovinski rat*, 125-126.

¹⁰⁶ MARIJAN, *Domovinski rat*, 126.

Kušan i Zlatko Galijan (zapovjednik policijske ispostave Kraljevčani) po naredbi Martina Staščika, radi osiguravanja reda i obrane hrvatskih sela Kraljevčani, Dragotinci, Prnjavor i Hrvatski Čuntić.¹⁰⁷

U prvoj fazi obrani sela angažirane su Antiteroristička jedinica Varaždin na čelu s Dankom Kovačem i dragovoljci predvođeni pričuvnim policajcem Željkom Kardašem, a kasnije su pridruženi policajci iz Slavonskog Broda.¹⁰⁸

Do sredine srpnja bilo je relativno mirno, međutim ujutro 13. srpnja 1991. započela je okupacija sela preko Bačuge i Šušnjara od strane tenkova JNA, a iz sela Jabukovac nasuprot položajima Hrvata u Dragotincima i Kraljevčanima započela je puščana paljba. Uz specijalne jedinice JNA na čelu sa 622. motoriziranom brigadom na položaju su se nalazile i jedinice pobunjeničke Sedme banijske divizije.¹⁰⁹

Povezano s događajima od 13. srpnja, pukovnik JNA Slobodan Tarbuk izvijestio je pretpostavljeno zapovjedništvo da je tijekom:..."13. 07. 1991. godine izvedena je planirana akcija na policijsku stanicu Kraljevčani. Akcijom je rukovodio komandant (k-dant) specijalnih jedinica Momčilović Dušan. Cilj akcije je bio nanošenje gubitaka MUP-u u policijskoj stanici, uznemiravanje i iznurivanje...Plan akcije je ostvaren...". Plan je bio pomaknuti liniju bojišnice od banijskih sela do ispred Hrastovice.¹¹⁰

Unatoč prvotnoj okupaciji sela hrvatske snage se nisu predavale. Prema zapovijedi potpukovnika Bože Budimira, zapovjednika 2. A brigade ZNG-a, Drago Matanović jedan od zapovjednika sisačkih specijalnih snaga krenuo je zajedno sa specijalcima Lučko prema Kraljevčanima. Tako je 14. srpnja krenula kolona specijalaca na čelu sa borbenim oklopnim vozilom, dok su na začelju kao zapovjednici grupe bili: Predrag Matanović zapovjednik prve satnije Druge bojne i Drago Matanović kao zapovjednik Druge bojne 2. A brigade.¹¹¹

Ovako dobro organizirana kolona hrvatskih branitelja nije uspjela slomiti okupatora, jer je odnos snaga bio neodrživ. Nasuprot trima satnijama specijalaca i dragovoljaca nalazile su se

¹⁰⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 107.; MARIJAN, *Domovinski rat*, 126.

¹⁰⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 107-108.

¹⁰⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 109., 112.

¹¹⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 111-112.

¹¹¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 113.

specijalne jedinice JNA Dušana Momčilovića, tenkovska jedinica Stanka Letića, minobacačka odjeljenja, snajperisti i puškomitraljezi JNA.¹¹²

Za vrijeme povlačenja bilo je evakuirano 1250 stanovnika napadnutih sela, ranjeno je nekoliko branitelja, dok je suborac Drage Matanovića Dubravko Pukšec u minobacačkom napadu ubijen. Tijekom 16. srpnja provedena je zasebna akcija spašavanja kamiona s municijom pod vodstvom Zlatka Galijana što je bilo važno za kasniju obranu Petrinje.¹¹³

6.4. Obrana Peckog – srpanj i kolovoz 1991. godine

Prema zapisima iz „Ratne kronologije na Banovini“, tijekom 16. srpnja započele su diverzije na cestama kraj Peckog iz obližnjih sela Luščana i Bačuge odakle su prijetile pobunjeničke formacije.¹¹⁴

Dio mještana bio je organiziran u pričuvne snage policije još od prve podjele naoružanja 17. listopada 1990., a nakon učestalih pljački i prijetnji sredinom srpnja 1991. u selo je stigla skupina policajaca iz petrinjske postaje kako bi učvrstila prve obrambene linije cjelovite obrane Peckog. Zapovjednik policijske postaje Petrinja Martin Stašćik zadaću obrane povjerio jeiskusnom Zlatku Galijanu, ranije dokazanom u organizaciji obrane Kraljevcana koji je zapovijedao uz spomenute policajce i s oko trideset dragovoljaca sela. Njegovi zamjenici bili su Ivica Jerbić i Ivan Abramović - glavni operativni rukovoditelj dragovoljaca u selu.¹¹⁵

Od 26. srpnja do 5. kolovoza bili su česti dnevni minobacački napadi na selo i to uglavnom iz smjera Gornje Bačuge. Strahujući od tihog noćnog opkoljavanja tijekom napada odlučeno je da se započne evakuacija mještana, a do početka kolovoza dogovorena je pošiljka pojačanja u naoružanju. Osim pojačanja u naoružanju početkom kolovoza pristigle su dragovoljačke postrojbe protuzračne obrane Siska na čelu sa zapovjednikom Josipom Šikićem i postrojbe specijalne policije iz Pule pod zapovjedništvom Hasimija Skendera.¹¹⁶

¹¹² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 115.

¹¹³ MARIJAN, *Domovinski rat*, 126.

¹¹⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 123-124.

¹¹⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 124-126.

¹¹⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 132.

Sutradan 5. kolovoza u 17.00 sati započeo je žestoki minobacački napad usmjeren na selo, ali i cestu koja povezuje Pecki i Petrinju.¹¹⁷ Istoga dana u Petrinji je došlo do osnivanja prve postrojbe dragovoljaca ZNG-a. Sa Željkom Adžagom kao zapovjednikom dragovoljaca ZNG-a organizirana je obrana Peckog, čiji pad bi značio otvoren prolaz JNA iz baze Šamarica i početak okruženja Petrinje.¹¹⁸ Također, uređena je i linija zapovijedanja obrane sela u sastavu: Skender kao zapovjednik, Galijan kao njegov zamjenik i operativac te zapovjednik policijskih i dragovoljačkih snaga.¹¹⁹

Novoosnovana postrojba ZNG-a Petrinje došla je u Pecki 21. kolovoza, a ranije u selu postrojeni Puljani, hrabri prijatelji Peckog i Petrinje sa svojim zapovjednikom Hasimiom Skenderom zaputili su se na nova bojišta diljem Hrvatske.¹²⁰

6.5. Masakr u Bjelcima – 16. kolovoz 1991. godine

U kolovozu Andrija Bugarin već duže vrijeme borac u Peckom doveo je dragovoljce, ljude iz Bjelovca. Ivan Bugarin, braća Đuro i Mato Horvat uz Andriju Bugarina ponudili su se da budu predstraža u obližnjem kilometar od Peckog udaljenom Bjelovcu. Prihvaćena je njihova molba te su se naoružani uputili na položaje njima rodnog sela Bjelovca. Oko 5.00 sati 16. kolovoza 1991., dragovoljce Bjelovca napali su njihovi susjedi s kojima su donedavno dolazili na seoske zabave. Pobunjenici su svima sjekirom odsjekli prste i dijelove tijela, a među masakriranima bili su braća Đuro i Mato Horvat, Ivan Bugarin i nepoznati djed. Jedini preživjeli Andrija Bugarin doveo je suborce iz Peckog koji su svjedočili užasu i posmrtnu ostatke prebacili u sisačku bolnicu. Masakr četvorice Hrvata u Bjelovcu bio je jeziva poruka pobunjeničkih snaga o namjerama da u ime Velike Srbije ostvarenjem memorandumskih planova o Srbiji na Banovini do rijeke Kupe, etnički očiste ovaj hrvatski zavičajni prostor od Hrvata.¹²¹

¹¹⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 133.

¹¹⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 135.

¹¹⁹ *Isto*.

¹²⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 141-142.

¹²¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 136-137.

6.6. Posljednji dani kolovoza 1991. – provokacije JNA

Krajem kolovoza 1991. sve su učestalije provokacije i ispaljenja minobacačkih granata iz pravaca kasarne „Vasilj Gaćeša“, zbog čega su straže ZNG-a započele strožu kontrolu grada i njegovih prilaza. Tijekom 23. kolovoza za novoga zapovjednika ZNG-a općine Petrinja imenovan je Željko Hosi.¹²²

U „Proglasu Kriznog štaba općine Petrinja“ koji je objavljen preko radiostanica i u lokalnom tjedniku „Jedinstvo“ 29. kolovoza 1991., organizatori obrane predvođeni povjerenikom Josipom Vuićem pozvali su pučanstvo na obranu grada.¹²³

Minobacački napadi nastavljani su tijekom posljednjeg vikenda kolovoza na području od Topuskog do Kostajnice i Sunje. Osnovni cilj bio je osvajanjem tih mjesta dovesti Petrinju u poluokruženje u kojem bi obale Save i Kupe bile nadohvat pobunjeničkih snaga, što je važno za stvaranje granice Velike Srbije. Mir je bio sve dalje od Petrinje čiji su građani bili svjesni razornog djelovanja JNA i snaga domaćih pobunjenih Srba kao usporedne dionice osvajačke politike nastale u strukturama vojnog i civilnog rukovodstva JNA i Srbije.¹²⁴

¹²² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 145.

¹²³ *Isto*.

¹²⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 147-148.

7. PAD I OKUPACIJA PETRINJE

7.1. Odnos snaga uoči napada

Linija Petrinjske bojišnice nalazila se desetak kilometara od samog grada. Ključne točke obrane Petrinje na južnom prilazu gradu predstavljala je Hrastovica, a na zapadnim prilazima Pecki. Prema istoku bila je otvorena prometnica od Petrinje do Siska, a na sjeveru cesta od Petrinje prema Zagrebu.¹²⁵

Opasnost za branitelje Petrinje vrebala je iz vojarne „Šamarica“ u središtu grada, a posebno iz vojarne „Vasilj Gaćeša“ smještene na povišenom dijelu jugoistočnog prilaza gradu. U toj vojarni nalazila se komanda garnizona i glavnina operativnih snaga JNA, tenkovske i topničke postrojbe kao i veliko skladište naoružanja i municije.¹²⁶ Prema procjenama Jasenka Krovinovića, tadašnjeg organizatora prvih topničkih postrojbi Hrvatske vojske u obrani Petrinje, neprijatelj je početkom rujna na području Banovine raspolagao s oko 3000 pješaka, 2 oklopne bojne (T-55, M-84) te za borbu pripremljenim divizijama MB 120 i višecjevnim bacačem raketa (VBR) „Plamen“. ¹²⁷ Pored toga agresor je organizirao sustav vođenja, zapovijedanja te vojno-obavještajnog djelovanja. Zapovjedništvom TO i 622. motorizirane brigade rukovodio je Slobodan Tarbuk zapovjednik garnizona JNA vojarne „Vasilj Gaćeša“, načelnik-potpukovnik bio je Radoslav Milić, a štabom vojnog okruga rukovodio je zapovjednik-pukovnik Marić s potpukovnikom Januzom Milanom.¹²⁸

Paralelno, vodstvo Kriznog štaba za Baniju u Sisku očekivalo je dolazak: 1. i 2. bojne 2. ZNG brigade, 57. samostalne bojne sa satnijama Sunja, Sisak, Lekenik-Odra te samostalne satnije-bojne Petrinja i Glina, a MUP je raspolagao snagama policijskih stanica i snagama antiterorističkih jedinica. Pored tih snaga kao pojačanje djelovale su snage 1. brigade ZNG i snage MUP-a središnje Hrvatske.¹²⁹

¹²⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 149.

¹²⁶ *Isto*.

¹²⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 150.

¹²⁸ *Isto*.

¹²⁹ *Isto*.

7.2. Napad na Petrinju 2.rujna 1991. godine

U ponedjeljak 2. rujna 1991. započeo je prvi napad na hrvatske branitelje u Petrinji, a na temelju operativaca iz PU Sisak i centara za obavješćavanje u Petrinji i Sisku, objavljene su sažete vijesti o napadanjima tog dana.¹³⁰

Prvi napad započeo je u 00.30 sati kada je iz pravca petrinjske vojarne otvorena paljba prema središtu grada do 01.00 sati. U prvom kratkom napadu nije zabilježeno da je netko ranjen ili smrtno stradao, šteta je bila materijalna. Odmah nakon spomenutog napada u rano jutarnjim satima tenkovi su napustili vojarnu i zaputili se van grada.¹³¹

Sve ovo bila je uvertira u topničke napade jedinica JNA iz srpskih sela diljem banijskog bojišta: od Hrvatske Kostajnice, Sunje, Hrastovice, Peckog do Šatornje i Viduševca. U samoj Petrinji prvi žestoki topnički napad počinje u 12.18 sati kada je iz smjera vojarne „Vasilj Gaćeša“ ispaljeno 5-6 granata.¹³²

Tako je počeo otvoreni napad okupatorske JNA na grad i stanovništvo Petrinje, tijekom kojega je grad pretrpio jedno od najvećih razaranja u svojoj povijesti. U službenom izvješću o tom napadu navodi se:

„- **12.36** Ispaljeno je ukupno 19 granata iz tenkova na Vilu „Gavrilović“ i Hrastovicu, a vojska je otvorila vatru i na obližnja sela. - **12.39** ...iz tenkova je ispaljeno oko 20 granata. Pucano je na lokaciju Policijske stanice Petrinja. - **12.50** Iz obje vojarne u gradu tuku tenkovi i otvara se vatra na Vilu te stambene objekte u gradu. Napad na goloruke mještane nastavljen je bjesomučnom paljbom, rafalnom i snajperskom po središtu grada. - **15.00** Po ranjenu djecu u Petrinji došao je helikopter MUP-a. Vode se ulične borbe u Petrinji u kojoj je zapaljeno nekoliko stambenih objekata tromblonskim minama.

Za vrijeme tenkovske paljbe po Petrinji pogođeni su dječji vrtić, crkva sv. Lovre, srednjoškolski centar, zgrada suda te nekoliko privrednih objekata među kojima su radionice „Slavijatransa“, silos hrane „Gavrilovića“ te tvornica obuće. Oko **19.50** prestala je intenzivna pucnjava, a sporadična se i dalje nastavlja. Pogođena je i bolnica. Prve izbjeglice autobusima su prebačene iz Petrinje prema Sisku, a pozvana je pomoć vatrogasaca...oni su iz Mošćenice preko Bresta ušli u

¹³⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 151.

¹³¹ *Isto*.

¹³² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 152.

dio Petrinje i počeli **oko 23.00** sati gasiti požar. U Nazorovoj, Kučerinoj, Gajevoj i ostalim ulicama...gasili su požar do **02.36** sati ujutro, **03. rujna...**“¹³³

Unatoč činjenici da su bili slabo naoružani i nepripremljeni za borbu s agresorom, hrvatski branitelji odmah su nakon prvog napada na grad pružili otpor neprijatelju i u jednom dijelu grada krenuli u protunapad.¹³⁴

Prema informacijama Jasenka Krovinovića: „dio snaga branitelja (ZNG, MUP, dragovoljci) izvršio je protunapad te obuhvatom vojarne „Šamarica“ i napadom...na skladište oružja i oruđa u Malinovoj ulici natjerao agresora (JNA, rezerviste) u bijeg iz vojarne i preko pruge...Tako su snage branitelja samoinicijativno, bez planiranja, izvršile uspješan prodor u vojarnu i skladište...no zbog zapovijedi Kriznog štaba za Baniju, odmah su morale napustiti napadnute objekte, a da se pri tome nije uspjelo izvući...išta od agresorovog oružja“.¹³⁵

Akcija hrvatskih branitelja bila je dovoljna da zapovjednik 622. motorizirane brigade agresora Slobodan Tarbuk inscenira minobacački napad na vojarnu „Vasilj Gaćeša“. Istovremeno Tarbuk je odbio zapovijed 10. korpusa JNA o nedjelovanju te sa već pripremljenom grupacijom krenuo u napad telefonskom izjavom: „Sravnit ću cijelu Petrinju, majku im ustašku...“, upućenoj generalu V. vojne oblasti u Zagrebu, Andriji Rašeti.¹³⁶

Navedenu prijetnju Tarbuk je ostvario u satima koji su uslijedili. Izlaskom tenkovske kolone počelo je najveće razaranje Petrinje u njezinoj povijesti. Kretanje tenkova po gradu nisu omele ni postavljene barikade od različitih cestovnih vozila. Protuoklopna sredstva koja su se netom prije napada počela dijeliti dijelu branitelja nisu do kraja iskorištena uslijed neiskustva rukovanja istim. Tenkisti su se zaustavljali pred nizom civilnih ciljeva, od društvenih objekata do crkve, gospodarskim i privrednim građevinama i počeli su uništavati žile kucavice grada Petrinje.¹³⁷

Iako malobrojni, hrvatski branitelji Petrinje nanijeli su osjetne gubitke tehnički znatno superiornijem neprijatelju. Zapovjednik Policijske postaje Petrinja i jedan od glavnih organizatora obrane, Martin Stašćik izjavio je: „Nismo imali odobrenje da uzvratimo paljbu, pa vojska ne bi

¹³³ ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studeni, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 114.

¹³⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 154.

¹³⁵ *Isto.*

¹³⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 155.

¹³⁷ *Isto.*

toliko zla učinila i prošla s tako malo gubitaka. Uništeno je ili onesposobljeno šest tenkova i oklopnih vozila, a više je terorista smrtno stradalo. Branitelji grada pogodili su skladište mina u vojarni „Šamarica“, pa je i ona gorjela...Naše su snage otkrile i položaje dvaju višecijevnih bacača iz kojih je pucano prema Petrinji...Naredba je nažalost bila – ne pucati. Ista naredba vrijedila je i pri zračnom napadu na selo Hrastovicu kod Petrinje, kada su dva zrakoplova u dva navrata bacili zabranjene kazetne bombe. Borci na položajima kod Hrastovice imali su neprijateljske zrakoplove na nišanu, ali nisu smijeli pucati“. Tako je zapovjednik Stašćik ocijenio prvi ratni sukob agresora i branitelja u Petrinji.¹³⁸

Posljedica djelovanja JNA u Petrinji bila je takva da je u sisačku bolnicu odvezeno 11 civila, dva ranjena i tri poginula pripadnika ZNG-a. Povlačenjem snaga JNA, noću se širio plamen i miris paleži kuća i zapaljenih objekata. Petrinju su napuštali njezini prvi prognanici iz objekata oko vojarni. Iz podruma i ostalih skloništa odlazila su djeca, žene i starci koji su od Bresta autobusima prebačeni u pravcu Siska.¹³⁹

Sliku prvog napada na Petrinju opisuje nam svjedočenje civila koji su prvi dočekali napad u atomskom skloništu na Gradskom placu: „Malo-pomalo, korak po korak, izlazili smo van i zaprepašteno gledali grad. Market je bio sav porazbijan, kiosk na uglu srušen poput kutije šibica, ispred suda još uvijek gori prepolovljena cisterna..., asfalt izrovan tenkovskim gusjenicama, pun čahura...Promatrali smo i šutjeli...Ali suza nije bilo u ničijim očima...tek sam tada shvatila koliko zapravo volim ovaj grad...koliko boli pogled na ruševine, na izrovane ceste, na djecu, žene i starce koji bježe iz svojih domova samo s vrećicom u ruci...“¹⁴⁰

7.3. Petrinja, 3.-15. rujna 1991. godine

Nakon 2. rujna ubrzano se pripremala reorganizacija obrambenih redova pod vodstvom Martina Stašćika i zapovjednika ZNG-a Željka Hosija. Povjerenik Vlade RH Josip Vuić,

¹³⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 156-157.

¹³⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 158.

¹⁴⁰ A.P. „U atomskom skloništu na gradskom placu: Izvadak iz sjećanja o prvom napadu na Petrinju, 2. rujna 1991. godine“; *Petrinjski obzor* (veljača-ožujak, 1992., godina III.), br. 14-15. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.* ur. Davor Salopek; 158.

predsjednik Kriznog štaba općine Petrinja, pozvao je putem Radio-Siska u borbu sve sposobne muškarce koji se do tada nisu priključili obrani.¹⁴¹

Nakon upućenih poziva za obranu Petrinje, 3. rujna, oko seoskog doma u Brestu okupilo se nekoliko stotina ljudi spremnih pomoći braniteljima Petrinje. U svojim ratnim zapisima Zvonimir Martinović Mika, jedan od tehničkih organizatora formiranja nove postrojbe dragovoljaca dodao je: „Odmah je izvršeno formiranje jedinice približno formacije pješadijske čete (87 ljudi) i...pridodana je policijskim snagama općine Petrinja...imala je zadatak odsjeći odstupnicu pobunjeničkim snagama iz sela Budičine kad ih napadnu naše snage iz Hrastovice. Za zapovjednika je imenovan gospodin Dubravko Drndelić.“¹⁴²

Nakon prvog napada na Petrinju prišlo se unutarnjem preustroju ZNG-a. Raniji dozapovjednik prve dragovoljačke postrojbe Zbora narodne garde Željko Hosi, imenovan je zapovjednikom umjesto Željka Adžage. Imenovanjem, Hosi ima ovlasti vršenja daljnjeg unutarnjeg preustroja i stvaranja nove linije vođenja i zapovijedanja.

Za to vrijeme branitelji Petrinje pružali su žestok otpor na prilazima gradu, u Taborištu, Budičini, Hrastovici i Peckom. Upravo u Peckom, 1. rujna uoči napada na Petrinju, ispaljeno je 17 minobacačkih granata. Napadi snaga JNA i domicilnih Srba nisu prestajali do povlačenja branitelja Peckog tijekom 8. rujna 1991. godine. Žestina napada bila je takva da su hrvatski izvještaji govorili kako na području Peckog neprijateljske snage aktivno djeluju minobacačkim granatama koje „ispaljuju svakih nekoliko minuta“. ¹⁴³

Padom Peckog 8. rujna neprijatelj je zauzeo izuzetno značajno bojište za prvu liniju obrane Petrinje i otvorio put prema pravcu desnog krila Petrinje. Na tom dijelu bojišta ostali su tek branitelji Strašnika kao izdvojeni samostalni vod koji je tada predstavljao posljednju usamljenu skupinu branitelja krajem rujna 1991. godine.¹⁴⁴

Odmah nakon ovladavanja bojištem Peckog, tijekom istoga dana neprijatelj je nastavio sa sve većim borbenim pritiskom na Budičinu, Taborište i Hrastovicu. Pokušavajući probiti tu posljednju liniju obrane prilaza samom gradu, agresor je na Hrastovicu i Taborište bacio 14 mina

¹⁴¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 158-159.

¹⁴² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 159-160.

¹⁴³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 162-163.; ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studenj, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 114.

¹⁴⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 163.

i ispalio 2 topovske granate.¹⁴⁵ Žestoki napadi nastavljani su do 10. rujna kada je na Hrastovicu tijekom noći i jutro palo ukupno 140 granata iz pravca Donje Bačuge.¹⁴⁶

Zapovjedništvo ZNG-a je reagiralo aktiviranjem izvidničko-diverzantske aktivnosti na organiziranju obrane prilaza gradu, na liniji: Župić-Križ-Cepeliš-Hrastovica. Upućene patrole pokušale su uvidjeti stvarni položaj neprijatelja na terenu i obraniti prilazne prometne komunikacije. Tako se jedna patrola pod vodstvom Vlade Lovrekovića uputila tijekom 10. rujna na izviđanje terena oko prometnice Križ Hrastovački. Nažalost pri izviđanju grupa od 17 gardista upala je u pobunjeničku zasjedu. Jedan pripadnik je smrtno stradao, jedan je ranjen dok su se ostali izvukli bez posljedica. Nakon neuspjele zasjede u Križu Hrastovačkom i Donjoj Budičini izvidničko-diverzantska grupa „Kobre“, Zlatka Galijana, povukla se u Hrastovicu.¹⁴⁷

U srijedu, 11. rujna u 01.06 sati započeo je pješачki napad na Hrastovicu uz pomoć oklopnih transportera JNA koji je prestao oko 02.07. Oko 05.30 Hrastovica se još uvijek nalazila pod kontrolom pripadnika ZNG-a.¹⁴⁸

Slijedećih dana pripadnici agresorske JNA pokrenuli su ofenzivu otvaranjem tenkovske pucnjave po civilnim, vojno-strateškim objektima i položajima diljem grada. U subotu 14. rujna od 15.24-16.45. dio vatre bio je usmjeren na Policijsku stanicu Petrinja ispaljivanjem tri granate te na prostor oko mosta rijeke Kupe u Brestu. Oko 17.30 sati agresorska armija pucala je po Petrinji i pritom pogodila silos „Gavrilovića“ te toranj crkve sv. Kate, a u 18.30 stigla je dojava o pogođenom staračkom domu.¹⁴⁹

Četrnaesti rujna 1991. bio je uvertira u nove nemile događaje. Nedjelja je protekla učestalim nadlijetanjem vojnih zrakoplova koji su snimali položaje branitelja uoči novog razornog napada na Petrinju.

¹⁴⁵ Isto.; ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studeni, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 114.

¹⁴⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 163-164.

¹⁴⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 164.

¹⁴⁸ ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studeni, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 115.

¹⁴⁹ Isto.

7.4. Borbe za Petrinju 16.rujna 1991. godine.

Položaj branitelja Petrinje bio je izuzetno težak jer je nakon pada Peckog i povlačenja branitelja iz Taborišta i Budičine, linija bojišta bila na samim prilazima gradu od Hrastovice preko Cepeliša i Križa do Župića. U samom gradu nalazilo se 77 branitelja-gardista, uz njih su bile i policijske snage, manje skupine specijalnih postrojbi iz središnje Hrvatske te skupine 1. A gardijske brigade i 2. A gardijske brigade.¹⁵⁰ Nedostatak zapreka na cestama, protuoklopnog naoružanja, ljudstva i stručnog kadra kao i nestručno postavljen sustav veze, dodatno su slabili obranu grada.

Dan uoči napada na Petrinju u zapovjedništvu ZNG-a Petrinje pokušali su povezati preostale simbolične snage i organizirati se za pružanje otpora neprijatelju. O planiranom napadu na grad, 16. rujna 1991., potpukovnik JNA Petar Mudrinić iznosi: „Dan ranije, oko 22.00 sata nazvao me Tarbuk i rekao da ujutro počinje napad na grad. Sva artiljerija bila je strateški raspoređena. Napad na grad počeo je bez ikakve provokacije policije ili ZNG-a. Razaranje grada trajalo je gotovo deset sati, a u akciji je sudjelovalo oko 1200 ljudi te dvije tenkovske čete. Bila je to prva zajednička akcija vojske i TO.“¹⁵¹

Kratkim i sažetim informacijama dobivenim iz izvješća dežurnih operativaca u centrima za obavješćavanje Siska i Petrinje, doznajemo: „Iz pravca vojarne „Vasilj Gaćeša“ u Petrinji -11.40 sati – počeo je minobacački napad na grad. Agresor puca po svim objektima, društvenim i privatnim, ne birajući ciljeve te puca po civilima i gardi.“ U to vrijeme počeo je minobacački napad na obližnja mjesta Brest i Mošćenicu na koje je palo preko 50 granata.¹⁵²

Nova meta napada bila je i tvornica „Gavrilović“, o čemu jedan od članova zapovjedništva Jasenko Krovinović piše: „Najjači udar pješastva agresora uz potporu tenkova izveden je na tvornicu „Gavrilović“, kod nje je bilo samo nekoliko branitelja...Tvornicu „Gavrilović“ napala je satnija „Šiltova“ (70-ak „martićevaca“ iz Gline) s fronta, a 30-ak rezervista (vođeni Savom Erdeljanom i Vojom Šušom) napalo je tvornicu s boka.“¹⁵³

¹⁵⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 168.

¹⁵¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 168-169.

¹⁵² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 169.; ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studenj, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 115.

¹⁵³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 169.

Od 12.00 do 16.00 sati odvijala se ratna drama radnika, a o njoj je svjedok zbivanja izjavio: “Negdje oko 12.00 sati tenkovski projektili počinju gađati Tvornicu stočne hrane, a teškim strojnicama puca se u sve objekte. U halama nastaje panika. Uglavnom bi svi svojim kućama, ali se boje... Veze sa Štabom u gradu nema i nitko ne prati situaciju niti koordinira. Slijedi ono najgore – agresor ponovno dolazi i bez problema ulazi u krug tvornice... Ulaze u hale pa nastaje panika. Ljudi bježe u podrum i odjekuju detonacije. Saznajemo da smo u podrumu Maslare opkoljeni... Pobunjenici prijetе da ako među nama ne nađu neki pištolj ne garantiraju za nas...”¹⁵⁴

Masakr ili zarobljavanje civila i nastavak napada je zaustavljen, jer je oko 16.35 pogođen rezervoar amonijaka u „Gavriloviću“, u kojem se nalazilo 87 tona amonijaka. Zbog oštećenja spremnika pojavio se požar te su pozvane vatrogasne jedinice iz Kutine i Zagreba da saniraju i spriječe požar te eventualnu ekološku bombu.¹⁵⁵

U 17.10 agresorska vojska izvršila je napad na tvornicu „Finel“ na koju je palo 6 granata. Granate su padale na sela Mošćenicu, Brest, Pračno pri čemu je pogođeno nekoliko obiteljskih kuća. Tako je istoga dana oko 20.05 u bolnicu u Sisku dovezeno 40-ak ranjenih gardista i civila.¹⁵⁶

Nagli prodor pobunjeničkih jedinica uz potporu JNA-tenkova prijetio je protjerivanjem branitelja uz samu obalu Kupe. Na poziv zapovjednika Željka Hosija, s položaja u Vurotu otvorena je prva minobacačka paljba hrvatskih branitelja tijekom dotadašnjih ratnih okršaja na Banovini. Tako je agresor bio zaskočen i prisiljen na oprezno i maskirno djelovanje, ali se i dalje primicao obali Kupe.¹⁵⁷

Istovremeno sa svim naporima u obrani grada u zapovjedništvu 120. brigade, koja se sa svojom 1. pješačkom bojnom nalazila na položajima u selima Pokuplja, zapovjednik Vlado Hodalj organizirao je izvođenje akcije izgradnje i obrane mostobrana kupskog mosta kod Bresta kako bi se pučanstvo Petrinje i snage MUP-a mogli povući u sigurni Brest.¹⁵⁸ Noć i povlačenje bilo je vrlo usporeno, a izvidničko-diverzantska grupa „Kobre“ Zlatka Galijana nastavljala je s motrenjem situacije u gradu. Još se ponegdje moglo čuti puškanje i brujanje motora vozila, da bi u

¹⁵⁴ S.I. „Radnike „Gavrilovića“ spasio amonijak“; *Petrinjski obzor* (veljača-ožujak, godina III.), br. 14-15. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 158.

¹⁵⁵ ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studeni, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 115.

¹⁵⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 170.; ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studeni, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 115.

¹⁵⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 179.

¹⁵⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 180.

predvečerje oko 21.00 sati došlo do smirivanja borbi. Topnički napadi su prestali što je izmučene ljude i grad spasilo do daljnjega.¹⁵⁹

7.5. Treći napad JNA i pad Petrinje 21. rujna 1991. godine

Nakon mirne noći sa 16. na 17. rujna, sutradan navečer oko 22.25 sati započeli su novi minobacački napadi na Petrinju koji su trajali do jutra 18. rujna oko 03.30 sati. U petosatnom napadu ispaljeno je 60 granata, a razaranja su se nastavila tijekom jutra kada je iz pravca vojarne „Vasilj Gaćeša“ nastavljeno gađanje svih ciljeva u gradu.¹⁶⁰

Borbe za Petrinju nastavile su se tijekom četvrtka 19. rujna, noćnim uličnim borbama oko središta grada, a 20. rujna s osmatračnice Garde zamijećeno je kretanje tenkova u Kotar šumi odakle su se pripremali na novi treći razorni napad.¹⁶¹

Dana 21. rujna 1991. oko 10.07 sati započeo je jaki napad sa 150 rezervista, 100 pripadnika TO Dvor, 120 „martićevaca“, uz tenkovsku minobacačko-raketnu i zrakoplovnu potporu. Topništvom i avionima gađan je most na rijeci Kupi u Brestu, s namjerom odsijecanja jedine odstupnice koja bi vodila iz Petrinje. Tijekom podneva tenkovi su s položaja iznad „Češkog sela“ otvorili vatru na Mošćenicu i Petrinju, a poslijepodne su se čule detonacije iz smjera Vurota, Drenčine, Mošćenice i Petrinje. U večernjim satima vođene su žestoke borbe oko mosta na Brestu, nakon čega su branitelji bili prisiljeni prijeći most i organizirati obranu van grada. Bitka za obranu Petrinje bila je izgubljena nakon 29 ratnih dana aktivnih borbenih djelovanja kojih će se Petrinjci zauvijek sjećati.¹⁶²

Ratni zapovjednik ZNG-a Petrinje Željko Hosi, zapisao je: „Narednih pet dana četnici su svaki dan kretali u završni obračun sa ZNG-om, MUP-om i manjim dijelovima 2. A brigade. Kretali su se dnevno...pravcem ulica M. Wood – riblji restoran „Štuka“- kupalište i PIGIK – Elektra – most na Kupi kod Bresta. Tarbukova namjera bila je očita – potpuno nas okružiti, a zatim uništiti preostale dijelove ZNG-a i MUP-a postupnim stezanjem unutrašnjeg prstena... Pobunjenici su prešli ušće Petrinjčice u Kupu i obalom krenuli prema kupalištu...Obruč se iz

¹⁵⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 171, 181.

¹⁶⁰ ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „29 ratnih dana Petrinje“; *Petrinjski obzor* (listopad-studen, godina II.), br. 11. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 115.

¹⁶¹ *Isto*.

¹⁶² GAJDEK. *Petrinjska bojišnica*, 183.

minute u minutu stezao sve više...Branitelji su počeli napuštati izgubljeni grad. Prvo su izašle pridodane grupe (popodne), zatim policija, a zadnje je izašlo zapovjedništvo ZNG-a sa svom dokumentacijom i ljudima. Pod jakom pješačkom vatrom uspjeli smo se prebaciti do mosta – bilo je to 21. rujna 1991. u 18.30 sati. Petrinja je pala.“¹⁶³

¹⁶³ GAJDEK. *Petrinjska bojišnica*, 183-185.

8. STRADANJE I PROGON CIVILNOG STANOVNIŠTVA

8.1. Etničko čišćenje na području Hrvatske i Petrinje

Osim osvajačke politike agresora koja je trebala učiniti Banovinu dijelom Velike Srbije, velikosrpska politika u vidu je imala i etničko čišćenje petrinjske općine od ne srpskog stanovništva. Srpska politika „spaljene zemlje“, ubijanjem civilnog stanovništva, masakrima, razaranjem i paljenjem sela i gradova te uništavanjem kulturno-povijesnih spomenika Hrvata na prostoru petrinjske općine i Hrvatske, nastavljena je nemilosrdno tijekom ljeta i jeseni do pada grada Petrinje 21. rujna 1991. godine.¹⁶⁴

U srpnju 1991. više od 30.000 Hrvata iz okupiranih krajeva Hrvatske našlo se u prognaničkim kolonama bez svoga doma. U ožujku 1992. taj se broj već udeseterostručio, tada je zabilježeno 356.627 protjeranih osoba, što znači da je iz svojih domova bilo protjerano čak 7,5% pučanstva Republike Hrvatske. Doda li se toj broju i oko deset tisuća stanovnika Hrvatske privremeno smještenih u nekoliko zemalja-udomitelja u Europi, dolazi se do poraznog saznanja da je gotovo svaki deseti stanovnik Hrvatske zbog srpske agresije bio prisiljen napustiti svoj dom. U istraživanju Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“ navodi se da se istodobno 3. siječnja 1992. pod okupacijom približno nalazilo 15.000 četvornih kilometara površine (oko 26,5% površine Hrvatske) s ukupno 1.074 naselja, odnosno čak 16% naselja u Republici Hrvatskoj.¹⁶⁵

U korjenitoj promjeni etničke slike naseljenosti Hrvatske našlo se i područje Banovine i Korduna. Na vrhuncu prognaničke krize početkom 1992. od hrvatskog su stanovništva bili gotovo potpuno etnički očišćeni Banovina i Kordun gdje je protjerano oko 94% Hrvata te svega oko 1% Srba.¹⁶⁶

¹⁶⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 244, 248.

¹⁶⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 236.

¹⁶⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 236-237.

8.2. Ispovijesti o stradanjima

Brojčani podaci samo su naizgled mogli pokazati patnje civilnog stanovništva, svjedočenja preživjelih zarobljenih građana Petrinje najbolje su opisivali djelovanje okupatorske JNA i domicilnih Srba.

U vrijeme rujanskih ratnih previranja u Petrinji i široj okolini mnogi su građani uspjeli naći sigurno utočište izvan grada. Oni koji su ostali i nisu htjeli napustiti ono što su stvarali kroz život po današnjim su saznanjima ubijeni, našli su se u zarobljeništvu ili im se dogodilo nešto treće. Među 120 Hrvata koji su osjetili i preživjeli muke zarobljeništva u zloglasnoj petrinjskoj vojarni „Vasilj Gaćeša“ i Kazneno-popravnom domu za maloljetnike u Glini bio je i jedan Srbin - Kosta Danilović porijeklom iz Šipraga u Bosni i Hercegovini. On jedan je od nekolicine Petrinjaca koji su preživjeli zatvorske strahote.¹⁶⁷

Danilovićevo zarobljeništvo počelo je 9. rujna i trajalo je do 31. listopada. O ponedjeljku 9. rujna izjavio je: „Bio sam kod kuće. Oko 17 sati došlo je 6-7 muškaraca u uniformama. Prijeteći da će me ubiti morao sam leći na zemlju, potom su mi zavezali ruke i upitali gdje držim naoružanje i novac. Rekao sam im da toga nemam, a oni su me nastavili tući pod prijetnjom da će me objesiti. Dvojca su me odveli do kukuruza pokraj mog dvorišta, a ostali su nastavili pretres kuće. Jedan mi je stajao na prstima, a drugi na nogama – mučenje je trajao otprilike sat vremena. Zatim su mi zavezali oči...kasnije sam prepoznao kasarnu „Vasilj Gaćeša“...Tražili su me da im kažem što sam radio za hrvatski narod...zašto sam se upisao u gardu i zašto se nisam priklonio njima?...preslušavali su me i tukli sve do tri sata ujutro...“Uz prisilu zatvorenici vojarne, među njima i Danilović, sudjelovali su u sakupljanju i zakopavanju leševa, a njegova skupina sahranila je 17 do 19 poginulih hrvatskih vojnika kod Vile „Gavrilović“.¹⁶⁸

Nakon preživjelih strahota u Petrinji čekala su ih još teža iskušenja u Kazneno-popravnom domu u Glini: „...Pred zatvorom nas je dočekao Čedo Vukmirović – šef zatvora. Postrojili su nas i morali smo predati sve što imamo kod sebe. Ćelije su bile otprilike 2x2, bez struje i vode...morao sam se izuti, a zatim su mi zavezali žice oko prstiju i dali telefon...dok sam onako bez veze okretao

¹⁶⁷ ALEKSANDRA OSTOJIĆ. „Samo moja grupa sahranila stotinjak ljudi“; *Petrinjski obzor* (prosinac 1991., godina II.) br. 12. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 128.

¹⁶⁸ *Isto.*

brojeve, tukla me struja i tako sve dok se nisam onesvijestio...mučili su nas...ne tražeći da priznamo ništa, već samo da tuku...“¹⁶⁹

Dolaskom delegacije Crvenog križa iz Ženeve zarobljenici Kazneno-popravnog doma su razmijenjeni, a Danilović je izjavio: “Izdržao sam razmjenu i zahvaljujem se hrvatskoj vlasti što je izvukla mene i koji nisam porijeklom Hrvat...Ovo što rade oni (Srbi), to je otimačina i krađa. Ubijanje nevinih ljudi meni je nepojmljivo...U Petrinju se mogu vratiti tek kada oni odu, kao i svi ljudi koji su otišli u kasarnu i pucali na nas...”¹⁷⁰

Ovo je samo jedno svjedočanstvo od mnogih preživjelih Hrvata i Srba koji su bili žrtve i svjedoci fizičkog i psihičkog maltretiranja ljudi, njihovog ubijanja ili su vidjeli posljedice strašnih pokolja. Svojim svjedočanstvima preživjeli su pomogli da se upamti veličina žrtve koju je narod Hrvatske i Banovine podnio tijekom srpske agresije.

8.3. Egzodus Hrvata Banovine i Pokuplja

Nakon 14. srpnja 1991. kada su izvršene prve agresije na sela u srcu Banovine nastanjene hrvatskim pučanstvom, došlo je do prvog većeg iseljavanja stanovništva zahvaćenog srpskom agresijom.

S puno razumijevanja i suosjećanja primili su Petrinjci svoje prve prognanike. Organiziranu pomoć pružili su im općinske organizacije Crvenog križa i župnih ureda u općini Petrinja, a među državnim institucijama koje su prve pružile pomoć prognanicima bio je Centar za socijalni rad općine Petrinja.¹⁷¹

Kako su se iz dana u dan zaoštravali ratni sukobi posebno nakon pada Petrinje, na skrbi Centra za socijalni rad Petrinje našlo se oko 12.000 prognanika s područja petrinjske općine koji su se smjestili u Sisku, Velikoj Gorici i Zagrebu kod rodbine ili u početku u prihvatnim centrima za prognanike. Neprijatelj je znajući da je većina izbjeglih prvu pomoć zatražila u Sisku nastavljao s pojačanim bombardiranjem Siska, tako da se organizirao prijevoz za najugroženiju populaciju prognanika, starce, žene i djecu u gradove na Jadranskom moru.¹⁷²

¹⁶⁹ *Isto.*

¹⁷⁰ *Isto.*

¹⁷¹ GAJDEK. *Petrinjska bojišnica*, 251-252.

¹⁷² GAJDEK. *Petrinjska bojišnica*, 253.

U ratnoj kronici sisačkog tjednika „Jedinstvo“ 1. listopada zabilježen je kao dan najvećega prognaničkog vala stanovništva s područja Banovine i Pokuplja. Tog dana emigriralo je više od 10.000 banijskih Hrvata iz sela u općini Petrinja i Glina. Cijelim putem pratila ih je topnička paljba neprijatelja. Kolona je bila dugačka kilometrima, a u njoj su ljudi bježali noseći samo one stvari koje su u žurbi uspjeli ponijeti.¹⁷³

8.4. Klubovi prognanih Petrinjaca

Uskoro se pokazala potreba zavičajnog organiziranja prognanika u klubove, a kasnije i u šire udruge i zajednice prognanika da bi se lakše izborili za životne interese. Tako su i prognanici iz Petrinje okupljeni u nekoliko centara organizirali svoj prvi prognanički klub. Nezaobilazni mjesečnik petrinjskog kraja „Petrinjski obzor“ donio je izvješće s osnivačkog skupa održanog 1. prosinca 1991. godine. U njemu su stajali osnovni razlozi osnivanja i smjernice djelovanja kluba. Prije svega nastojalo se pomoći prognanima s područja Petrinje i petrinjskih općina u materijalnim dobrima, hrani i odjeći. Zatim se kroz što bolju organizaciju prognanog stanovništva ubrzavao povratak u grad i sela općine Petrinja. Također, klub je pokušavao osmisliti projekt povratka i obnove života u Petrinji, od podizanja novih mostova i popravka komunalne infrastrukture do privlačenja kapitala iz zemlje i inozemstva za obnovu i razvoj općine.¹⁷⁴

Nakon osnivanja prvog kluba prognanih Petrinjaca u Zagrebu, organizacija prognaničkih klubova se širila. Osnovani su prognanički klubovi u Velikoj Gorici za 1.600 građana Petrinje i na području Istre u Opatiji koji je brojao oko 300 izbjeglica s područja petrinjske općine. Zajedno s prognaničkim klubovima iz Gline i Kostajnice oni su osnovali Klub prognanih Banijskih Petrinjaca.¹⁷⁵

¹⁷³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 254.

¹⁷⁴ R.M. „Klub prognanih Petrinjaca u Zagrebu“, *Petrinjski obzor* (prosinac 1991., godina II.), br.12. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 134.

¹⁷⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 266.; R.M. „Petrinjeci u Opatiji“, *Petrinjski obzor* (prosinac 1991., godina II.), br.12. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 134.

9. PETRINJA U RAZDOBLJU OKUPACIJE

9.1. Organiziranje snaga obrane Petrinje

Prvi tjedan branitelja Petrinje izvan rodnog grada bio je u znaku reorganiziranja postojećih odjeljenja i vodova u novu petrinjsku satniju. Pad bojišnice i neprijateljsko nadiranje te prijeteće stanje na bojištu diljem domovine utjecalo je na ukidanje postojećih kriznih štabova i ustroja Glavnog stožera Hrvatske vojske te vojno-teritorijalnu podjelu na operativne zone.¹⁷⁶ U vezi s time na osnovi odluke predsjednika Republike Hrvatske od 20. rujna 1991. i u cilju priprema obrane Banije ustrojilo se Zapovjedništvo za Baniju kojim je zapovijedao pukovnik Božo Budimir. Pukovnik Budimir je 23. rujna 1991. donio zapovijed o ustrojavanju Štaba Banije, a u tom Štabu Petrinjsku bojišnicu je zastupao Josip Vuić, povjerenik Vlade RH za općinu Petrinja i zapovjednik snaga Petrinje.¹⁷⁷ Među prvim zadacima u tako koordiniranom rukovođenju svim snagama obrane bilo je formiranje pozadinske baze za logističko osiguranje svih sustava, a temeljna zadaća bila je neprekidan rad na uvezivanju snaga garde, policije i pripadnika Narodne zaštite.¹⁷⁸

Odnos snaga između srpskog agresora i branitelja bio je tijekom borbe i nakon pada u velikom nesrazmjeru. Agresor je imao dvije brigade i dva artiljerijska puka tako da je količina naoružanja iznosila 11.0000 cijevi. U startu su imali tenkovski bataljon s trideset i jednim tenkom T-55, naknadno je stigao tenkovski bataljon iz Pančeva, a posjedovali su i ogromne količine naoružanja i municije.¹⁷⁹ Nasuprot njima nakon pada Petrinje branitelji su raspolagali s gotovim snagama od 400 ljudi i bitnicom MB 120/82. Snagama je bio pridodan i vod 1. satnije 2. A brigade koji je od 15. kolovoza 1991. pod zapovjedništvom Miodraga Deme dodijeljen za organizaciju i izvođenje uličnih borbi u Petrinji. Matematički agresor je računao s nekoliko tisuća ljudi i korpusnom vatrenom moći naspram 500 do 600 pješaka naoružanih lakim pješačkim naoružanjem i nekoliko minobacača.¹⁸⁰ Takvo stanje zahtijevalo je brzo djelovanje. Uz punu suglasnost Kriznog štaba općine Petrinja donesena je odluka zapovjednika snaga Banije pukovnika Bože Budimira i zapovjednika snaga Petrinje Drage Krpanića, o formiranju brigade ZNG „R“ s dva bataljona.

¹⁷⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 187, 188.

¹⁷⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 188.

¹⁷⁸ *Isto*.

¹⁷⁹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 189.

¹⁸⁰ *Isto*.

Nadalje odlukom od 27. rujna 1991. od pripadnika ZNG-a formirana je prva satnija 74. samostalnog bataljuna koja je odmah zauzela položaje na brdu kod Župića, a zapovjedništvo nad svim snagama obrane Petrinje tog dana preuzeo je Drago Krpanić.¹⁸¹

Vremena za obuku nije bilo već se moralo učiti u hodu i borbi budući da je agresor počeo s topničkim i pješачkim djelovanjem na obranu Topuskog i Viduševca. Branitelji su uskoro pred moćnijim agresorom morali napustiti liniju obrane, a s njima se povuklo i stanovništvo tog kraja koje se pontonskim mostom preko Kupe prebacilo u slobodan Brest. Tako je ratna situacija krajem rujna 1991. bila sve dramatičnija.¹⁸²

9.2. Zbivanja na bojištu od listopada do prosinca 1991. godine

Krajem rujna 1991. agresor se spremao za nova ratna djelovanja radi osvajanja zamišljene granice Velike Srbije, a time i svih sela na desnoj obali Kupe. Prvotni cilj udarne vojne jedinice 622. motorizirane brigade Slobodana Tarbuka bio je zauzeti most na rijeci Kupi, a zatim bi se nastavilo sa zauzimanjem sela petrinjskog Pokuplja (od Drenčine, Vurota, Bresta, Male Gorice, Letovanića, Nebojana) i prometnog pravca Lekenik-Velika Gorica.¹⁸³

Dok su trajale ubrzane akcije agresora hrvatski branitelji su organizirali svoje snage na ključnom mjestu obrane tzv. „nebojanskom džepu“ (od Dumača do Nebojana). Petog listopada 1991. 2. A brigada predvođena zapovjednikom Miodragom Demom zaposjela je položaje u selima Dumače i Nebojan i uspješno je razbila prvi neprijateljski napad. Međutim, agresor nije odustao od svog cilja. Pregrupirao se i započeo s novim napadom kroz položaje u Donjim, Srednjim i Gornjim Mokricama te Međuračama i uspješno ga je izvršio. Šestog i sedmog listopada nastavio je svoju ofenzivu prema Mokričkom lugu, ali na koncu su ga zaustavili hrvatski branitelji iz voda Strašnik na čelu s komandir Tomom Miholjevićem.¹⁸⁴

Nakon neuspješnih akcija agresor iz pravca sela Vratečko nastavio je s ofenzivom na petrinjsko Pokuplje. Na meti snažnog minobacačkog napada uz potporu tenkovske satnije i

¹⁸¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 189, 192.

¹⁸² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 192.

¹⁸³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 193-194., 197.

¹⁸⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 198-200.; „Nebojanski džep“- jedini preostali slobodni prostor na desnoj obali Kupe, čijim bi padom neprijatelj u miru mogao planirati i organizirati odsijecanje prometnih i željezničkih pravaca prema Zagrebu te izvesti posljednji planirani udar.

pješništva od 18.-20. listopada našli su se položaji hrvatskih branitelja na čelu s organizatorom obrane Perom Bajanom u Novom Farkašiću. Unatoč tome bila je slomljena neprijateljska ofenziva i pokrenuta akcija protunapada pod zapovjednikom pukovnika Bože Budimira. Hrvatski branitelji su u napadnom borbenom djelovanju pomaknuli obrambenu liniju agresora za 19 kilometara naprijed i oslobodili su osam sela. Dokazani borci 3. satnije 2. A brigade su 22. i 23. listopada nastavili s napadom i oslobodili sela Donje Mokrice, Srednje Mokrice, Međurače, a 1. satnija 1. bojne 2. A brigade ojačana skupinom 3. satnije 1. bojne i petrinjskim dragovoljcima uz potporu dva tenka osvojila je Vratečko bez borbe. Dvodnevna ofenziva hrvatskih branitelja završena je akcijom zauzimanja „Vodovoda“ u Novom Selištu, u kojoj su sudjelovali petrinjski dragovoljci u formaciji budućeg 74. samostalnog bataljuna. U njihovoj prvoj samostalnoj akciji na čelu s zapovjednikom Zlatkom Iskrićem djelomično je razbijena neprijateljska pobunjenička formacija i dodatno ojačana vjera u vlastite snage krajem listopada 1991. godine.¹⁸⁵

U prosincu 1991. pripremano je napadno djelovanje pod kodnim imenom „Vihor“ tijekom kojeg je planirano osvajanje cjelokupnog prostora petrinjskog Pokuplja od rijeke Kupe do uzvisina brda Župić-Pribilović-Šestanj, radi stvaranja preduvjeta za povrat izgubljenih hrvatskih sela u okolici Petrinje i na kraju grada Petrinje. Sveobuhvatno i dotada najveće borbeno djelovanje za početak oslobođenja Banovine planirano je izvođenjem napadnih akcija iz dva smjera:

U prvoj fazi prve akcije na prostoru Pokupsko-Taborište-Solina-Vratečko snage 1. glinske bojne i antiterorističke jedinice „Ose“ uspješno su iznenadile i uništile neprijateljske snage na prostoru Šišinca i stvorili mostobran na rijeci Kupi. Međutim, u drugoj fazi akcije jedinice 153. i 102. brigade ojačane tenkovskom satnijom nisu uspjele prijeći preko mostobrana rijeke Kupe i napasti neprijatelja u navedenim zonama.¹⁸⁶

Tako je neslavno završio plan prve napadne akcije čiji su ishod spremno čekali bojovnici postrojbi borbenih grupa koje su trebali krenuti u drugi napad. Udarne snage druge napadne akcije činili su pripadnici veterana 2. A brigade, dio 74. samostalnog bataljuna i borci 145. brigade. Planirano je osvajanje zaseoka Martinovići kao preduvjet za konačni cilj – osvajanje sela Gora i time stavljanje pod nadzor prometnice Petrinja-Glina. Ostvarenje ovih ciljeva bilo je od posebnog

¹⁸⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 201-206.; 74. samostalni bataljun - osnivanje 26. listopada 1991. organizirano pod Zapovjedništvom snaga obrane Petrinje i zapovjednika Drage Krpanića. Tada ujedno i prestaje postojanje te formacije jer njezinu ulogu preuzima 74. samostalni bataljun.

¹⁸⁶ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 210, 212-214.

značaja za daljnje ratovanje jer je prometnica spajala udarne snage JNA u Petrinji: 622. motorizirane brigade pod zapovjedništvom Slobodana Tarbuka s pripadnicima 592. motorizirane brigade stacionirane u okolici Gline. Prema zapovijedi zapovjednika 2. bojne Drage Matanovića uvela se 2. satnija te bojne kojom je zapovijedao njegov brat, cijenjeni borac i vješt zapovjednik Predrag Matanović s ciljem razbijanja neprijateljskih snaga ispod crkve sv. Katarine i otvaranja puta prema Glinskoj Poljani. Zacrtan plan akcije 2. satnije 2. bojne Predraga Matanovića bio je ostvaren - osvojena je crkva sv. Katarine, a selo Glinska Poljana zauzeto je bez borbe budući da je bilo prazno.¹⁸⁷

Dok su snage 2. satnije 2. bojne ovladavale područjem od crkve sv. Katarine do Glinske Poljane u akciju je krenula i mala izvidničko-diverzantska grupa 74. samostalnog bataljuna pod zapovjedništvom Ivana Rokse koja je poslije ophodnje pravcem Farkašić-Donje Mokrice-Međurače došla na Šestanj brdo. Mala grupa pripremila je osvajanje položaja kojeg su kasnije zauzeli borci 3. pješačke bojne 145. brigade. Zauzećem Šestanj brda ostvarena je kontrola nad prometnicom Petrinja-Glina na dijelu koji prolazi ključnim prijevojem kroz selo Gora.¹⁸⁸

Nizom napada koji počinju od prve i ključne ofenzive hrvatskih branitelja 18. listopada 1991. borbama za Novi Farkašić bitno je izmijenjena slika bojišnice.

9.3. Vanecov plan, Sarajevski sporazum, prosvjedi prognanika i blokada UNPROFOR-a

Iako je Europska zajednica nakon širenja sukoba u Hrvatskoj u nju uputila svoje promatrače bilo je očito da oni ne mogu zaustaviti sukobe bez suradnje Hrvatske i Predsjedništva SFRJ Jugoslavije. U Ženevi je 23. studenog 1991. dogovoren prekid neprijateljstava i odlazak JNA iz preostalih uporišta u Hrvatskoj kao i primjena mirovnog plana Ujedinjenih naroda (UN). Dogovor su postigli predsjednici Tuđman i Milošević te general JNA Kadijević uz posredovanje predstavnika UN-a Cyrusa Vancea i Europske zajednice lorda Petera Carringtona.¹⁸⁹ U općim načelima mirovne operacije UN-a (Vanecova plana) navodilo se da je on „privremena mjera“ kako bi se stvorili uvjeti za mir i sigurnost potrebni za sveobuhvatno rješenje krize putem pregovora. Vanecov plan nije prejudicirao konačno političko rješenje, a preduvjet za pokretanje mirovnog

¹⁸⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 214-216.

¹⁸⁸ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 217.

¹⁸⁹ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 147.

plana bilo je poštivanje sporazuma o bezuvjetnom prekidu borbi koji je postignut u Ženevi krajem studenog 1991 godine. Za potrebe provedbe mirovnog plana, „Rezolucijom 743“ Vijeća sigurnosti UN-a osnovane su mirovne snage pod nazivom „United Nations Protection Forces“ (UNPROFOR) koje su se trebale koristiti naoružanjem samo u najmanjoj mjeri i isključivo u samoobrani.¹⁹⁰

Područja pod zaštitom UN-a trebala su biti demilitarizirana, sve vojne snage (ZNG RH, JNA, snage TO Srbije i Bosne i Hercegovine) kao i paravojne, neregularne, dobrovoljačke jedinice trebale su se povući ili su trebale biti raspuštene te je oružje trebalo biti stavljeno pod kontrolu UN-a. U Vanecovu planu predviđeno je postojanje triju „Zaštićenih područja Ujedinjenih nacija“ (UNPA zone): Vanceovim planom su definirane tri UNPA zone koje su pokrivala četiri sektora: UNPA zona Krajina koja je pokrivala Sektor jug (Lika i Dalmacija) i Sektor sjever (Banija i Kordun), UNPA zona Zapadna Slavonija koja je pokrivala Sektor zapad i UNPA zona Istočna Slavonija koja je pokrivala Sektor istok.¹⁹¹ Krnje Predsjedništvo SFRJ je 31. prosinca 1991. usvojilo takav plan mirovne operacije, a preduvjet za njezinu provedbu bio je prekid neprijateljstava. To je ostvareno 2. siječnja 1992. u Sarajevu gdje su uz prisutnost Cyrusa Vancea, general-pukovnik JNA Andrija Rašeta i ministar obrane Hrvatske Gojko Šušak potpisali „Sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre“ u skladu s dogovorom postignutim u Ženevi 23. studenog 1991. godine. Sporazum je stupio na snagu 3. siječnja 1992. u 18 sati naredbom Generalštaba Oružanih snaga JNA o potpunom prekidu vatre. Prve mirovne snage UN-a UNPROFOR stigle su 14. siječnja na krizna područja pod zapovjedništvom indijskog generala Satisha Nambiara. Svoje sjedište mirovne snage UN-a su prvotno imale u Sarajevu, a kasnije su prebačene u Zagreb.¹⁹²

Po dolasku UNPROFOR se žalio krajinskim Srbima što i dalje ima slučajeva nepoštivanja Vanecova plana. Poslije smijene predsjednika Republike Srpske Krajine (RSK) Milana Babića u veljači 1992. i prihvaćanja Vanecova plana, postojali su dokazi da u RSK nije provedena potpuna demilitarizacija. Naime osnovane su brigade posebnih jedinica milicije (PJM) koje su popunjene

¹⁹⁰ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 148.; GAJDEK; *Petrinjska bojišnica*, 277.

¹⁹¹ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 148-149.; ICTY, Predmet br. IT-95-11-T. *Presuda: Tužilac protiv Milana Martića* (Haag, 12. 6. 2007.), 51-52. Zadnje pogledano 19. kolovoza 2019., <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.

¹⁹² BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 149-150, 176.; GAJDEK; *Petrinjska bojišnica*, 276.

ljudstvom iz TO i JNA, a krajem 1992. donesena je odluka o preimenovanju TO u Srpsku vojsku Krajine (SVK). Rukovodstvo RSK bilo je protiv demilitarizacije RSK tvrdeći da RSK ne bi bila u stanju obraniti se u slučaju da Hrvati napadnu i zahtijevala je da snage UNPROFOR-a zaštite stanovništvo od mogućeg napada hrvatskih snaga.¹⁹³

Tijekom prvog mandata od 12 mjeseci UNPROFOR je pokazao svoju neučinkovitost i niz nepravilnosti koje su upućivale na nedjelovanje u skladu s Vanecovim planom te je izazvao prosvjede hrvatskih vlasti i prognanika. Među prvim su reagirali prognanici s područja petrinjske općine. Povod je bio neuspjeh UNPROFOR-a Sektora sjever da osigura na Dan Mrtvih 1992. odlazak obitelji prognanika na mjesna groblja. Upućena su prosvjedna pisma Vladi Republike Hrvatske i zapovjedniku UNPROFOR-a Sektora sjever u Topuskom. U pismima je upućena kritika mirovnim snagama o nemogućnosti čuvanja domova, gospodarskih objekata, crkvi i drugih dobra u njihovom prisustvu te je izražena zabrinutost oko povratka napuštenim domovima. U provođenju osnovnog cilja – povratka napuštenim kućama, prestanku okupacije i mirnog razrješenja ratne krize, udruženi prognanici su se masovno odazvali organizaciji prosvjednog skupa prognanika Hrvatske 28. listopada 1993. pred zgradom UNPROFOR-a u Zagrebu. Govorom preko predstavnika svojih regija obratili su se domaćoj i svjetskoj javnosti i podsjetili na 26 mjeseci prognaničkog života.¹⁹⁴ Istoga dana s tog skupa prognanici Sisačko-moslavačke županije preko svoga predstavnika Bože Judaša uputili su pismo UNPROFOR-u i Boutrosu Boutrosu Ghaliju glavnom tajniku UN-a i Vijeća sigurnosti, u kojem su istaknuli da UNPROFOR osigurava „...postupno legaliziranje velikosrpskih osvajanja i granica Velike Srbije...“. Pritom su apelirali na mirovne snage UNPROFOR-a koje su u skladu s mirovnim planom morale pomoći u očuvanju povijesnog hrvatskog tla od uništavanja okupatora i osigurati povratak prognanih osoba u sklopu mirnog razrješenja ratne krize.¹⁹⁵

¹⁹³ BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 276, 277.; RSK- Dana 19. prosinca 1991. Skupština SAO Krajine proglasila je Republiku Srpsku Krajinu (RSK) i usvojila njen Ustav; ICTY, Predmet br. IT-95-11-T. *Presuda: Tužilac protiv Milana Martića* (Haag, 12. 6. 2007.), 52-54. Zadnje pogledano 19. kolovoza 2019., <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.

¹⁹⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 277, 279.; UDRUŽENJA, KLUBOVI, I DRUŠTVA PROGNANIKA OPĆINA GLINE, HRVATSKE KOSTAJNICE, PETRINJE I TOPUSKOG. “Prosvjed zapovjedniku UNPROFOR-a, sektor „North“ Topusko“; *Petrinjski obzor* (prosinac 1992., godina III.), br. 20. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 229.

¹⁹⁵ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 279.; PROGNANICI BANOVINI-ŽUPANIJE SISAČKO-MOSLAVAČKE. „Tražimo od UNPROFOR-a i UN-a“; *Petrinjski obzor* (srpanj-prosinac 1993., godina IV.), br. 25. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 308.

Ostvarivanje pune suverenosti Hrvatske države na cjelokupnom teritoriju koja će omogućiti povratak prognanika u njihove domove, bio je temeljni zaključak Druge konferencije Zajednice prognanika Hrvatske održane tijekom 19. ožujka 1994. u Zagrebu pod predsjedavanjem Petrinjca Bože Judaša. Slijedom tog temeljnog zaključka započeli su brojni prosvjedi diljem Hrvatske protiv neučinkovitih mirovnih snaga koji su kasnije prerasli u otvorenu i neprobojnu blokadu kretanja snaga UNPROFOR-a, u trajanju od 1. do 27. srpnja 1994. čime je zaustavljeno snabdijevanje „četnika“ i SVK na bojišnici. Nezadovoljstvo i prosvjede hrvatskog naroda potaknuo je i incident tijekom svibnja 1993. zbog skidanja hrvatske zastave s Hrvatskog doma u Mošćeničkom lugu od strane pripadnika UNPROFOR-a te su oružjem prijetili okupljenom narodu zbog pokušaja blokiranja prometnice Petrinja-Sisak. Prosvjed je iznjedrio pozitivne rezultate jer je došlo do prekida medijske šutnje o povratku prognanika, Vlada RH je dobila potporu za odlučnijim organiziranjem povratka prognanika, a razotkriven je šverc robe koja je nekontrolirano prevožena pod nadležnošću UNPROFOR-a na okupirani teritorij.¹⁹⁶

Kraj 1994. bio je nadalje vrlo buran i u znaku povratka prognanika kao osnovnog zadatka Republike Hrvatske. Na prosvjednom Skupu prognanika županije u Sisku održanog tijekom listopada 1994. i na izvanrednoj i izbornoj konferenciji Zajednice prognanika Hrvatske u Osijeku održanog u studenom 1994., jednoglasno je podržana „Narodna optužba protiv Butrosa B. Galija, Cyrusa Vancea, Lorda Owena i drugih vođa UNPROFOR-a Ujedinjenih naroda i Europske zajednice, zbog zločina propusta“. U optužbi se navelo da je UNPROFOR služio osiguranju osvojenog i okupiranog područja od strane srpskih snaga, nije razoružao četničke postrojbe i omogućio je u svojoj nazočnosti teror četnika u kojem je ubijeno brojno nesrpsko stanovništvo. U konačnici navodi se da su pod nazočnosti istog prognane nove tisuće ljudi, a u ispražnjene kuće naselilo se srpsko pučanstvo da bi se izmijenila demografska slika okupiranih krajeva. „Narodna optužba“ potkrijepljena izjavama i dokumentima poslana je kao narodna osuda tadašnjeg stanja i politike Vijeću sigurnosti UN-a i Europskom parlamentu.¹⁹⁷

¹⁹⁶ „Četnici“- „gerilski odredi“ kako su ih nazivali Srbi, bili su pripadnici paravojnih, stranačkih, pobunjeničkih i terorističkih postrojbi. Velikosrpsko rukovodstvo koristilo ih je za terorizam i osvajanje teritorija Banovine i Hrvatske.; GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 280-281, 318, 319.; D.S. „Blokada UNPROFOR-a: Zapitali smo g. Božu Judaša, predsjednika Županijskog stožera za blokadu UNPROFOR-a“; *Petrinjski obzor* (lipanj-kolovoz 1994., godina V.), br. 28-29. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 372.

¹⁹⁷ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 282.; HRVATSKO ŽRTVOSLOVNO DRUŠTVO, PREDSEDNIK DR. ZVONMIR ŠEPAROVIĆ. „Podizemo sljedeću Narodnu optužbu“; *Petrinjski obzor* (rujan-prosinac 1994., godina V.), br. 30. U: *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995.*, ur. Davor Salopek; 391.

Nakon optužbe i niza upozorenja njenog stanovništva Hrvatska je morala preuzeti budućnost neovisne države Hrvatske u svoje ruke. Odlučnom i munjevitom vojno-redarstvenom operacijom pod kodnim nazivom „Oluja“ u prvom tjednu kolovoza 1995. započela je put „zbrinjavanja“ Hrvatske i njenog stanovništva.

10. OSLOBAĐANJE PETRINJE U OPERACIJI OLUJA

Zborno područje Zagreb pod zapovjedništvom general-bojnika Ivana Basarca dobilo je 30. lipnja 1995. Direktivu 12-1/95 načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske (OSRH) generala Zvonimira Červenka za provedbu napadne operacije OSRH pod kodnim nazivom „Oluja“. Glavna zadaća Zbornog područja Zagreb određena Direktivom bila je da se oslobodi prostor Banovine, dio Posavine i Pokuplja s gradovima Petrinjom, Glinom, Kostajnicom i Dvorom.¹⁹⁸ Shodno planovima krajem srpnja 1995. predsjednik Tuđman odlučno je poručio UN-u da neće voditi pregovore s predsjednikom RSK Milanom Martićem kao glavnim vođom pobunjenih Srba koji su krajem srpnja i početkom kolovoza provodili opću mobilizaciju na području RSK. Branitelji Hrvatske koji su početkom svibnja 1995. uspješno izveli napadnu operaciju pod kodnim imenom „Bljesak 1“ u vidu oslobađanja zapadne Slavonije, spremali su se početkom kolovoza u nova napadna djelovanja vojno-redarstvenom operacijom pod kodnim imenom „Oluja“. Glavni cilj operacije bilo je oslobađanje preostalog okupiranog područja središnjeg i južnog dijela Hrvatske i istovremeno obrana prostora istočne Slavonije pod kontrolom RH.¹⁹⁹

Četvrtog kolovoza 1995. u 5.00 sati počela je operacija „Oluja“ na bojišnici dugoj gotovo 700 kilometara. Na području bivšega Sektora „sjever“ akcijama hrvatskih branitelja koordinirao je general Petar Stipetić nakon smjene general-bojnika Ivana Basarca. Na Petrinjskoj bojišnici glavnim pravcem napada iz smjera Mošćenice prema okupiranoj Petrinji krenule su postrojbe organizirane u Taktičkoj grupi 2 (TG 2) kojom je rukovodila 2. gardijska brigada „Gromovi“ (jedna od pet gardijskih brigada koje su bile udarni klinovi „Oluje“), a u odlučni boj za Petrinju krenuli su i pripadnici 12. domobranske pukovnije iz Petrinje. Snage neprijatelja tijekom operacije

¹⁹⁸ DOMAGOJ BERNIĆ, HRVOJE BEŠLIĆ, VLADIMIR KRPAN. *Katalog izložbe „Pobjeda“: povodom 10. obljetnice vojno-redarstvene operacije „Oluja“, 1995.-2005.* Petrinja: Matica hrvatska Ogranak u Petrinji; Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Ogranak Petrinja, 2005., 7.

¹⁹⁹ U siječnju 1994. Milan Martić je izabran za predsjednika RSK, pobijedivši Milana Babića. Nova vlada pod rukovodstvom Milana Martića formirana je 21. travnja 1994, a u njoj su, pored ostalih bili Borislav Mikelić kao predsjednik vlade i Milan Babić kao ministar vanjskih poslova. Cilj nove vlade bio je da ostvari “suverenitet RSK i pravo srpskog naroda na samoopredjeljenje i ujedinjenje sa drugim dijelovima srpskog naroda.”; ICTY, Predmet br. IT-95-11-T. *Presuda: Tužilac protiv Milana Martića* (Haag, 12. 6. 2007.), 55. Zadnje pogledano 20. kolovoza 2019., <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.; GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 333.; BERNIĆ, BEŠLIĆ, KRPAN. *Katalog izložbe „Pobjeda“*, 8.

„Oluja“ na prostoru Banovine predstavljali su 21. kordunski i 39. banijski korpus pod zapovjedništvom pukovnika Slobodana Tarbuka.²⁰⁰

Istočno od Petrinje tijekom 4. kolovoza hrvatske snage iz sastava TG 2 („Gromovi“, dio 12 domobranske pukovnije, policijske snage PU Sisak) uspješno su razbile prvu crtu obrane neprijatelja (od naselja Mošćenica prema dijelu grada zvanom „Češko selo“) i branile liniju položaja: Bijela cesta-tvornica „Finel“-šuma Lug. Zapadno od Petrinje u jutarnjim satima 1. bojna 2. gardijske brigade napala je i razbila prednju crtu neprijatelja i do kraja dana ovladala selima Sibić, Gora, Graberje te je stvorila preduvjete za oslobađanje sela Župić i strateški važnom točkom Župić brdom. U smiraj prvog ratnog dana operacije „Oluja“ tijekom obrane linije položaja pod jakom topničkom paljbom neprijatelja na ulazu u Petrinju u naselju „Kolonija“ poginuo je zapovjednik 2. bojne 2. gardijske brigade „Gromovi“ Predrag Matanović zajedno sa suborcem Stjepanom Grgcem zapovjednikom 57. brigade. Iako nisu bili stvoreni veći prodori u dubinu, naneseni su gubitci neprijatelju i njegovoj obrani, a ubacivanjem diverzantskih postrojbi uz zaposjednute crte stvoreni su povoljni operativno-taktički uvjeti za slijedeće prodore na planiranim pravcima proboja.²⁰¹

Tijekom 5. kolovoza u smjeru operativnog pravca Petrinja-Glina 1. bojna 2. gardijske brigade „Gromovi“ nastavila je napadna djelovanja i do kraja dana zauzela je selo Pecki. U isto se vrijeme 3. bojna 2. gardijske brigade „Gromovi“ spojila s 20. domobranskom pukovnijom Hrvatske vojske iz Gline i zajedno su zauzeli Novo Selo Glinsko. Tijekom dana 3. četa 2. bojne 12 domobranske pukovnije Petrinja zauzela je Župić brdo, uspješno presjekla komunikacijski pravac od sela Gora do Župića i ovladala selima Župić, Križ i Cepeliš, a u večernjim satima razbila je prednju crtu neprijatelja kod objekta „Vodovod“ ispred Novog Selišta. U pravcu djelovanja smjera operativnog pravca Mošćenica-Petrinja TG 2 na čelu s 2. gardijskom brigadom „Gromovi“ neuspješno je pokušala zauzeti dobro ukopane neprijateljske položaje na području brežuljaka „Slatine“ i nakon žestokih borbi vratila se na crtu: Bijela cesta-tvornica „Finel“-šuma Lug.²⁰²

Tijekom noći petog na šesti kolovoza borbene skupine hrvatskih branitelja pripremale su se za ulazak u Petrinju osiguravajući pravce djelovanja. U 5.00 sati snage 12 domobranske pukovnije Petrinja krenule su u tri borbene skupine prema gradu: prva borbena skupina 12

²⁰⁰ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 337, 340, 342.

²⁰¹ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 344, 345.; BERNIĆ, BEŠLIĆ, KRPA. *Katalog izložbe „Pobjeda“*, 13.

²⁰² GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 345.-346.; BERNIĆ, BEŠLIĆ, KRPA. *Katalog izložbe „Pobjeda“*, 16.

domobranske pukovnije Petrinja krenula je pravcem Župić-Križ-Cepeliš-Hrastovica-Tješnjak. Druga borbeni skupina 12 domobranske pukovnije Petrinja uputila se pravcem Župić-Križ-Ulica 5. svibnja-most na rijeci Petrinjčici, a Treća borbeni skupina 12 domobranske pukovnije Petrinja krenula je pravcem Konjska glava-Župić-Novo Selište-Ulica M. Gupca-most na Petrinjčici u Gupčevoj ulici. Sve tri borbene skupine bez otpora neprijatelja ušle su sa zapadne strane grada do rijeke Petrinjčice i sastale se do 9. sati ujutro sa snagama specijalne policije PU Sisak i 2. gardijske brigade „Gromovi“. Zajedno su osigurali grad i nakon četiri godine okupacije oslobodili Petrinju od jarma srpskog agresora.²⁰³

Oslobađanjem Petrinje, Hrvatske Kostajnice i Dubice (5. kolovoza) hrvatske snage započele su akcijom ovladavanja ostalim okupiranim prostorom Banovine na dogovorenim operativnim pravcima. Međutim, zaostale neprijateljske formacije 39. banijskog korpusa i 21. kordunskog korpusa pružale su otpor prilikom povlačenja ljudstva i tehnike prometnim pravcem Glina-Dvor svjesne da je Dvor jedini izlaz masovnog bijega vojske i naroda u Bosnu. Unatoč prijetećoj koncentraciji neprijateljskih snaga na području grada Gline 20. glinska domobranska pukovnija i 153. velikogorička brigada ušle su 6. kolovoza u napuštenu Glinu. Ipak, otpor neprijatelja nije posustao do 9. kolovoza kada je dio snaga 17. domobranske pukovnije osvojilo Dvor na Uni uz pomoć oklopno mehanizirane satnije postrojba 151. i 145. brigade iz Zagreba i Samobora. Time je iskusni ratni zapovjednik Petar Stipetić uspio okupacijsku vojsku dovesti u okruženje i natjerati zapovjednika 21. kordunskog korpusa Radu Bulata na potpisivanje predaje. Pobjedom hrvatskih snaga kod Dvora na Uni vojno-redarstvena operacija „Oluja“ na Banovini je ostvarila svoj cilj - oslobođen je okupirani teritorij određen „Direktivom“ u lipnju 1995. godine.²⁰⁴

²⁰³ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 349.; BERNIĆ, BEŠLIĆ, KRPAŃ. *Katalog izložbe „Pobjeda“*, 21-22.

²⁰⁴ GAJDEK, *Petrinjska bojišnica*, 350-353.

11. ZAKLJUČAK

Petrinja i njeni stanovnici od vremena svoga osnivanja na temelju povelje kralja Bele IV. 1242. započeli su svoj život ovim prostorima organizirajući se u obrani protiv navale Tatara i drugih plemena s Istoka. Svoju samostalnost su branili stoljećima, od vremena Krbavske bitke do bitke pod Siskom Petrinja je predstavljala obrambeni bedem jugoistočnog Središnjeg dijela Hrvatske. U prolaznošću vremena Petrinja je dočekala i velikosrpskog agresora koji je imao namjeru ovaj maleni grad u srcu Banovine učiniti dijelom „Velike Srbije“. Od samog početka osvajačke politike srpskog agresora objavljivanjem „Memoranduma SANU-a“, Petrinja i njeno stanovništvo (Hrvati i djelomično Srbi koji nisu bili uz velikosrpsku politiku) sustavno su bili podlagani teroru srpske političke elite i njezinih mehanizama koja je za cilj imala pripremiti srpsku pobunu na prostoru petrinjske općine. Izravnim napadom srpskog agresora Petrinja i njeno stanovništvo pretrpjeli su plansko uništavanje koje se manifestiralo u vidu etnocida, genocida i kulturocida. No, aktivnim zalaganjem Vlade Republike Hrvatske organizirane su snage obrane grada Petrinje koje su tijekom četiri ratne godine od pada, okupacije i oslobođenja s puškama u ruci nastojali osloboditi grad od srpskog okupatora i omogućiti povratak prognanog stanovništva svojim kućama. Petrinja se održala zahvaljujući velikom domoljublju hrvatskih branitelja i veličanstvenoj vojno-redarstvenoj operaciji „Oluja“ kojom je omogućeno oslobođenje Banovine i grada te stupanje k samostalnoj, demokratskoj i suverenoj Republici Hrvatskoj. S obzirom na sve napisano u proteklih deset poglavlja možemo zaključiti da je Petrinja mali grad borbenog duha i hrabrih ljudi velikog „srca“ u središnjem dijelu Lijepe Naše.

12. BIBLIOGRAFIJA

Objavljeni izvori u tiskanom obliku

RUPIĆ, Mate, ur. *Republika Hrvatska i domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 1., Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990.-1991.)*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskoga rata Zagreb, 2007.

SALOPEK, Davor, ur. *Petrinjski obzor 01/kolovoz 1990.-33/kolovoz 1995*. Petrinja: Arhitekti Salopek; Matica hrvatska u Petrinji, 2018.

Objavljeni izvori u elektronskom obliku

ICTY, Predmet br. IT-95-11-T (od 12. lipnja 2007.): International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: Predmet br. IT-95-11-T (od 12. lipnja 2007.), Presuda: Tužilac (Tužitelj) protiv Milana Martića, <http://www.icty.org/x/cases/martic/tjug/bcs/070612.pdf>.

Literatura

BARIĆ, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.

GAJDEK, Đuro. *Petrinjska bojišnica 1991.-1995*. Petrinja: Grad Petrinja, 2008.

MARIJAN, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o, Hrvatski institut za povijest, 2016.

VALENTIĆ, Mirko. *Rat protiv hrvatske 1991.-1995.: Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2010.

BERNIĆ, Domagoj, BEŠLIĆ, Hrvoje, KRPAN, Vladimir. *Katalog izložbe „Pobjeda“: povodom 10. obljetnice vojno-redarstvene operacije „Oluja“ 1995.-2005*. Petrinja: Matica hrvatska Ogranak u Petrinji; Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata, Ogranak Petrinja, 2005.

„Web“- stranice

Hrvatska enciklopedija. s. v. Gavrilović d.o.o.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=21446>; zadnje pogledano 18. srpnja 2019.

